

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

КОГУТ ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 796.034–056.26:364.446(477)

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ
(на матеріалі адаптивного спорту)**

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

Круцевич Тетяна Юріївна, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Москаленко Наталія Василівна**, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, проректор з наукової діяльності;

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Козіна Жаннета Леонідівна**, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри спортивних ігор;

доктор педагогічних наук, доцент **Захаріна Євгенія Анатоліївна**, Класичний приватний університет, Інститут здоров'я, спорту і туризму, завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання

Захист відбудеться 4 березня 2016 р. о 12 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.02 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ–150, вул. Фізкультури, 1).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ–150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розіслано 1 лютого

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Андрєєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Політичні, соціально-економічні, культурні та гуманістичні умови розвитку сучасного суспільства сприяють створенню рівних можливостей щодо реалізації індивідуальних здібностей та задоволення особистих потреб усіх громадян, зокрема осіб з інвалідністю (Декларація про права осіб з інвалідністю, 1975 р.; Всесвітня програма дій стосовно осіб з інвалідністю, 1981 р.; Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, 1993 р.; Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 р. тощо). Згідно з офіційними даними Організації Об'єднаних Націй у світі нараховується більше мільярда людей із фізичними, сенсорними та розумовими вадами, що складає близько 15 % від загальної кількості населення.

Кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує власну соціальну та економічну політику щодо захисту прав та інтересів осіб з інвалідністю. Розвиток сучасного українського суспільства також характеризується посиленням уваги до проблем цієї категорії людей, особливо враховуючи той факт, що їх кількість постійно зростає внаслідок військових подій на Сході нашої держави (Закони України: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», 1991 р.; «Про реабілітацію інвалідів в Україні», 2005 р.; «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю», 2009 р.; низка постанов Кабінету Міністрів України та указів Президента України). Ухвалені нормативно-правові акти спрямовані на створення належних умов для медичного обслуговування, проживання, навчання, працевлаштування, пересування, самореалізації, матеріальної незалежності, відновлення соціального і правового статусу осіб з інвалідністю, що в результаті сприятиме їх всебічній інтеграції.

Одним із найбільш ефективних та доступних шляхів інтеграції в суспільство осіб з інвалідністю є адаптивна фізична культура (АФК). Минуле століття ознаменувалось активним залученням цих людей до занять фізичною культурою та спортом (I Дефлімпійські ігри, 1924 р., I Паралімпійські ігри, 1960 р.; I Всесвітні ігри Спеціальних Олімпіад, 1968 р.). Видатні результати українських спортсменів на міжнародних змаганнях свідчать про високий рівень розвитку адаптивного спорту в нашій країні. За часів незалежності України паралімпійці вибороли 322 медалі на літніх та зимових Паралімпійських іграх, з яких 99 золотих, 103 срібних, 122 бронзових. Не менш вдало українські спортсмени виступають на Дефлімпійських іграх. Так, на Іграх у Мельбурні 2005 р. вони посіли перше місце в неофіційному командному заліку та друге місце на Іграх 2009 і 2013 рр. Все це стало поштовхом для проведення комплексних наукових досліджень фахівців різних галузей у напрямі вирішення актуальних проблем осіб з інвалідністю.

Тематичний діапазон наявних досліджень доволі значний і спрямований на розв'язання різноманітних питань життєдіяльності осіб з інвалідністю, а саме: медико-психолого-соціальної реабілітації (Г. Л. Апанасенко, А. В. Магльований, 2012; О. М. Афанасьєва, 2009; А. Ю. Воробець, 2010; В. М. Мухін, 2010; О. І. Холостова, 2006; J. Ikelberg, 2014 та ін.); соціально-педагогічних аспектів освіти і навчання (О. К. Агавелян, 2013; М. Ф. Войцехівський, 2015; Л. І. Даниленко, 2010; Є. А. Захаріна, 2013–2015; Н. М. Захарова, 2011; Т. В. Сак, 2011; I. M. Evans,

С. L. Salisbury, 2009 та ін.); соціально-правового забезпечення (К. С. Міщенко, 2009; С. В. Пасічніченко, 2011; М. В. Чічань, 2008 та ін.) тощо.

Наукові дослідження, що проводяться у напрямі АФК, переважно присвячені історичним, організаційним та педагогічним аспектам становлення та розвитку АФК як навчальної дисципліни та галузі соціальної практики (Т. П. Бегідова, 2007–2013; С. П. Євсєєв, 2003–2013; Т. Д. Полякова, 2010; Л. В. Шапкова, 2003 та ін.); базовим положенням адаптивного фізичного виховання (С. Г. Адирхаєв, 2014; Н. Г. Байкіна, 2006–2014; І. Р. Боднар, 2014; Джозеф П. Віннік, 2010; Т. Ю. Круцевич, 2005–2012; Н. В. Москаленко, 2013; Р. В. Чудна, 2003–2011; С. Sherrill та ін.); окремим питанням адаптивного спорту (Г. М. Бойко, 1999–2014; Ю. А. Бріскін, 2002–2014; Ж. Л. Козіна, 2013–2014; В. І. Мудрік, 2009; С. Ф. Матвєєв, 2002–2014; А. В. Передерій, 2002–2015; Є. Н. Приступа, 2005–2014; Н. Valkova, 2003; P. Parnes, 2014 та ін.).

Проте поза межами наукових розробок залишаються проблеми реалізації соціально-гуманістичної складової як у теорії, так і у практиці сучасної АФК. Проведення комплексних досліджень у цьому напрямі не лише підвищить ефективність фізкультурно-спортивної роботи з особами з інвалідністю, а й приведе до подальшого вдосконалення АФК, що позитивно позначиться на рівні соціально-культурного і морального розвитку суспільства в цілому.

Таким чином, соціальна значущість вирішення зазначених проблем, їх недостатня концептуальна розробленість, відсутність комплексного теоретичного та практичного обґрунтування шляхів їх розв'язання обумовили вибір теми дослідження та підкреслюють її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Роботу виконано в рамках тем 2.5.1. «Організаційні, історичні, теоретико-методичні напрями розвитку спорту інвалідів» Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 0106U012613) (*співвиконавець теми*), 1.4. «Теоретико-методичні засади розвитку спорту інвалідів» Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 0111U006470) (*співкерівник теми*) та 1.10. «Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивного спорту в Україні» Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (номер державної реєстрації 0113U004011) (*керівник теми*). Роль автора полягала в удосконаленні теоретичних основ АФК, у розробці концепції впровадження соціально-гуманістичних засад АФК в Україні.

Мета дослідження – теоретико-методологічне обґрунтування шляхів реалізації соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в Україні задля формування адекватного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю та забезпечення їх ефективної інтеграції в соціум.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу наукових досліджень вітчизняних і закордонних авторів узагальнити та систематизувати базові положення соціально-гуманістичної спрямованості адаптивної фізичної культури та визначити особливості їх реалізації в контексті розвитку сучасного суспільства.

2. Дослідити соціально-гуманістичне підґрунтя розвитку адаптивної фізичної культури як засобу інтеграції в суспільство осіб з інвалідністю.

3. Виявити особливості адаптивного спорту як складової адаптивної фізичної культури та розкрити його соціально-гуманістичний потенціал.

4. З'ясувати історичні передумови становлення волонтерського руху та дослідити його вплив на рівень гуманізації суспільства і розвиток адаптивної фізичної культури.

5. Визначити теоретико-методичні, організаційні, нормативно-правові умови формування соціально-гуманістичних засад розвитку адаптивної фізичної культури в Україні та обґрунтувати шляхи їх реалізації.

6. Розробити концепцію впровадження соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в українському суспільстві.

Об'єкт дослідження – адаптивна фізична культура як соціокультурне явище.

Предмет дослідження – теоретико-методологічне підґрунтя реалізації соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в сучасному суспільстві.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження склав діалектичний підхід, що базується на усвідомленні універсальності взаємозв'язків соціальних процесів і явищ, адекватному відображенні реальної дійсності. Підґрунтям методології дослідження стали знання і досвід, накопичені в сфері фізичної культури і спорту взагалі та адаптивної фізичної культури і спорту зокрема, що викладені в працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. Складність предмету дослідження та необхідність ефективного вирішення проблеми зумовлюють застосування теоретичного підходу, що базується на розгляді функціонування АФК з точки зору взаємодії систем різного рівня з урахуванням соціально-гуманістичних, економічних, організаційних й інших чинників та особливостей історичних етапів, що й забезпечує глибину наукового аналізу та високу достовірність результатів досліджень.

Теоретичні засади дослідження ґрунтувалися на базових положеннях теорії і методики фізичної культури та спорту, що розкриті у роботах М. В. Дутчака, В. О. Кашуби, Т. Ю. Круцевич, Л. П. Матвеева, Ю. П. Мічуди, Н. В. Москаленко, В. В. Петровського, В. М. Платонова, Б. М. Шияна, а також наукові положення у галузі АФК (Ю. А. Бріскін, Джозеф П. Віннік, С. П. Євсеев, С. Ф. Матвеев, В. І. Мудрік, А. В. Передерій, Є. Н. Приступа, Р. В. Чудна, Н. Valkova, P. Parnes та ін.), доповнюють їх теорії, напрями, системи, концепції, що розробляються у філософії спорту, соціології, медицині, педагогіці та корекційній педагогіці, психології (Ш. А. Амонашвілі, Г. Л. Апанасенко, І. Д. Бех, М. М. Візітей, Л. С. Виготський, В. М. Кряж, А. В. Магльований, М. М. Малофеев, В. М. Мухін, Т. В. Сак, В. І. Столяров, О. Р. Ярска-Смірнова та ін.).

Методи дослідження. У процесі виконання дисертаційної роботи використовувалися такі методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення; порівняння та аналогія; індукція, дедукція); аналіз друкованих та електронних джерел інформації; історичні (історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний аналіз); системний підхід і структурно-функціональний аналіз; моделювання; опитування і спостереження; експертна оцінка; математична статистика.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в результаті комплексного дослідження соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в Україні запропоновано низку концептуальних положень, узагальнень, висновків, які представлено трьома групами:

уперше:

- визначено соціально-гуманістичні засади АФК в Україні, що реалізуються за чотирма основними напрямками: сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, формування соціального капіталу, гуманізація освітнього процесу та розвиток волонтерського руху;

- окреслено ключові положення концепції впровадження соціально-гуманістичних засад АФК в українському суспільстві, що полягають у розробці стратегії (мети, завдань, умов реалізації), визначенні передумов її створення, показників ефективності та основних педагогічних заходів досягнення поставленої мети (розробка механізму побудови гуманістично орієнтованого освітнього процесу у ВНЗ, обґрунтування стрижневих положень гуманізації навчального процесу при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту, опрацювання технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури та спорту);

- обґрунтовано визначальні домінанти моделі формування соціального капіталу та сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю шляхом реалізації волонтерської програми «Об'єднаний спорт», де виявлено складові соціальної інтеграції та соціального капіталу, а також висвітлено їх потенційний вплив на включення осіб з інвалідністю в повноцінне життя української громади та створення гуманістичного підґрунтя розвитку суспільства;

- виділено періоди розвитку паралімпійського волонтерського руху з урахуванням соціально-економічних, культурних, політичних та інших чинників; означено вплив волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства і підтверджено визначальну роль волонтерської діяльності для розвитку АФК взагалі та адаптивного спорту зокрема;

- розроблено модель реалізації гуманістично орієнтованих засад в освітньому процесі при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту, що складається з мети, змісту дисциплін, педагогічних умов, складових процесу підготовки та орієнтована на формування сукупності знань, морально-етичних навичок поведінки та націленість на їх реалізацію в процесі тренувальних занять, змагань та інших видів суспільно-корисної діяльності;

- обґрунтовано введення в наукову, законодавчу та громадську лексику терміна «особа (спортсмен) з інвалідністю» як уніфікованого поняття для всіх галузей, що сприятиме побудові суспільних відносин на гуманістичних засадах;

набули подальшого розвитку:

- основні складові соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, що ґрунтуються на комплексному підході їх реалізації, починаючи від адаптаційно-реабілітаційних заходів до можливості отримання освіти в умовах інклюзивних навчальних закладів;

- провідні елементи стратегії запобігання інвалідності та соціальної інтеграції осіб, які мають сенсорні, розумові та фізичні вади, що спрямовані на вдосконалення шляхів попередження інвалідності; нівелювання наслідків та проблем її виникнення;

визначення напрямів соціальної інтеграції; принципів реалізації прав зазначеної групи громадян;

- ключові причини та форми стигматизації осіб з інвалідністю та шляхи подолання стереотипів щодо сприйняття цих людей особами без відхилень у розвитку в процесі спільних занять АФК;

удосконалено:

- поняттєвий апарат сфери фізичної культури і спорту з урахуванням світового досвіду побудови національного законодавства на засадах толерантного ставлення до осіб з інвалідністю, а саме: запропоновано внесення до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» термінів «адаптивний спорт» замість «спорт інвалідів» та «адаптивна фізична культура» замість «фізкультурно-спортивна реабілітація».

Практична значущість дисертаційної роботи полягає у можливості застосування її теоретичних положень і практичних напрацювань щодо соціально-гуманістичних засад АФК у діяльності Українського центру з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», Національного комітету спорту інвалідів України (НКСІУ), Всеукраїнської громадської організації «Спеціальна Олімпіада України», дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів, спеціалізованих шкіл-інтернатів, спортивних, сімейних, соціальних клубів інвалідів, громадських організацій, загальноосвітніх закладів тощо.

У навчально-виховний процес Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ) імплементовано основні положення технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту, що передбачали поступові зміни у структурі та змісті професійної підготовки фахівців, зміни співвідношення між наявними структурами освітнього процесу та розробку моделі професійно важливих якостей діяльності гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту.

Матеріали роботи є важливими для вдосконалення підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту в межах теоретичних і практичних навчальних дисциплін: «Адаптивний спорт», «Адаптивне фізичне виховання», «Організаційні засади розвитку сучасного спорту», «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту», інших профільних навчальних дисциплін, а також під час проведення практики та підготовки курсових, дипломних, магістерських та дисертаційних робіт. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використані при розробці навчальних програм з дисциплін «Адаптивний спорт», «Неолімпійський спорт», «Олімпійський спорт», «Організаційні аспекти сучасного спорту», «Технологія наукових досліджень у спорті», «Магістерська практика» та навчально-наочних посібників «Адаптивний спорт», «Організаційні основи сучасного спорту», «Професійний спорт» і «Олімпійський спорт».

Основні положення та результати дослідження впроваджено у практику навчально-виховного процесу Національного університету фізичного виховання і спорту України, Львівського державного університету фізичної культури, Всеукраїнської громадської організації Спеціальна Олімпіада України, Олімпійської академії України, що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача у виданні спільних наукових праць полягає у визначенні пріоритетних напрямів дослідження, його організації та проведенні, аналізі та інтерпретації отриманих даних, обговоренні та теоретичному узагальненні наявного матеріалу, формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає у допомозі в обробці матеріалів, участі в організації окремих досліджень та їх обговоренні в дискусіях на семінарах, конференціях, круглих столах тощо.

Кандидатську дисертацію за темою «Руховий режим та фізичний стан дітей 6–7 років, які навчаються у школах різного типу» захищено у 2006 р. Матеріали кандидатської роботи в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація роботи. Матеріали дисертаційного дослідження оприлюднені:

– на міжнародному рівні – наукових конгресах «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (Київ, Україна, 2005, 2010; Гданськ, Польща, 2006; Мінськ, Республіка Білорусь, 2007; Москва, Російська Федерація, 2008; Кишинів, Республіка Молдова, 2011; Алмати, Казахстан, 2009, 2014); Міжнародних комплексних заходах з проблем спорту інвалідів «Спорт інвалідів і міжнародний олімпійський рух» (Київ, Україна, 2006), Континентальному семінарі МОК «Олімпійська освіта: виховання, здоровий спосіб життя, соціальна адаптація» (Київ, Україна, 2007); XV Міжнародному семінарі з олімпійських досліджень для аспірантів (Олімпія, Греція, 2007); Міжнародному науковому конгресі «Стратегія розвитку спорту для всіх та законодавчих основ фізичної культури та спорту в країнах СНД» (Кишинів, Молдова, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту» (Чебоксари, Російська Федерація, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції з проблем фізичної культури і спорту держав-учасників співдружності незалежних держав (Мінськ, Республіка Білорусь, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Молоді вчені – науці про фізичну культуру і спорт» (Череповець, Російська Федерація, 2012); Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми теорії і практики фізичної культури» (Кишинів, Молдова, 2012); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я» (Харків, Україна, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрями розвитку фізичної культури, спорту і фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, Україна, 2013); VI і VII Міжнародних конференціях молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, Україна, 2013, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Додаткова освіта дітей у світі, що змінюється: перспективи розвитку затребуваності, привабливості, результативності» (Челябінськ, Російська Федерація, 2013); Всеросійській з міжнародною участю науковій конференції «Фізична культура, спорт як соціальні феномени суспільства: ретроспектива, реальність і майбутнє» (Іркутськ, Російська Федерація, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку масового спорту: проблеми і шляхи вирішення» (Астана, Казахстан, 2014); Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми теорії і практики фізичної культури» (Кишинів, Молдова, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції «Молода спортивна наука Білорусі» (Мінськ, Республіка Білорусь, 2014);

– на всеукраїнських заходах – Всеукраїнському семінарі «Олімпійська педагогіка у системі навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних

закладів України» (Київ, 2007), Всеукраїнських семінарах-нарадах керівників загальноосвітніх навчальних закладів України з проблем олімпійської освіти (Київ, 2008–2011), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Медико-біологічні та педагогічні основи фізичного виховання і спорту» (Кременець – Луцьк, 2013); науково-практичних конференціях та круглих столах кафедри олімпійського та професійного спорту (2006–2012); кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту (2013–2015); кафедри теорії та методики фізичного виховання (2014–2015) і Науково-дослідного інституту НУФВСУ (2012).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 80 публікаціях, з яких 1 монографія, 23 статті у фахових виданнях України (11 з яких входять до міжнародних наукометричних баз), 2 статті в наукових періодичних виданнях інших держав, 32 роботи апробаційного характеру, 4 – додатково відображають результати наукових досліджень та 18 посібників (серед яких навчальні посібники з грифом МОНУ, навчальні програми, методичні рекомендації, методичні посібники).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, семи розділів, висновків, додатків та списку використаних літературних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 521 сторінку друкованого тексту, серед них 393 сторінки основного тексту. Дисертація ілюстрована 38 таблицями й 76 рисунками. У роботі використано 487 джерел спеціальної наукової літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, основні методологічні засади дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, а також визначено особистий внесок здобувача у спільно опубліковані наукові праці, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, зазначено кількість публікацій автора за темою дисертації.

У **першому розділі «Базові положення соціально-гуманістичної спрямованості адаптивної фізичної культури та особливості їх використання в контексті розвитку сучасного суспільства»** в результаті аналізу різноманітних джерел (нормативно-правових актів та статутних документів міжнародних організацій, законодавчих ініціатив різних держав, словників, праць українських та закордонних науковців) щодо характеристики термінів «інвалід» та «інвалідність» визначено, що найбільш прийнятним в Україні, з точки зору соціально-гуманістичних засад розвитку сучасного суспільства та законодавчих постулатів, є термін «особи з інвалідністю», який, перш за все, акцентує увагу на індивідуумі – особистості, а вже потім вказує на її особливості розвитку – будь-то фізичні, розумові чи сенсорні. Саме таке визначення відповідає задекларованим державою тенденціям соціально-економічної політики з орієнтацією на пріоритетність людського розвитку і обов'язково всіх членів суспільства та приведе як до розуміння значущості цієї категорії осіб, так і необхідності дотримання суспільно-визнаних культурних норм і цінностей у ставленні до них.

Аналогічно відсутності уніфікованого підходу до дефініції терміна «особи з інвалідністю» існує й ситуація з формулюванням поняття «адаптивна фізична культура» та визначенням основних її компонентів (видів, напрямів). Так, ЮНЕСКО окреслює чотири основних компоненти АФК: адаптивний спорт, адаптивне фізичне виховання, адаптивна фізична реабілітація, адаптивна фізична рекреація. Натомість С. П. Євсєєв, Л. В. Шапкова, Т. П. Бегідова, українські науковці у своїх роботах до вищезазначених чотирьох додають ще два компоненти: креативні тілесно-орієнтовані практики та екстремальні види рухової активності. Перераховані компоненти АФК, з одного боку, мають самостійний характер, так як кожний з них вирішує свої завдання, має власну структуру, форми і особливості змісту; з іншого, – вони тісно взаємопов'язані. Так, у процесі адаптивного фізичного виховання використовуються елементи лікувальної фізичної культури з метою корекції та профілактики вторинних порушень; рекреативні заняття – для розвитку, задоволення потреби в руховій активності, спортивних змаганнях. Багато спортсменів в адаптивному спорті проходять послідовний шлях від фізичної реабілітації в умовах стаціонару до оздоровчо-рекреаційного спорту та спорту вищих досягнень (С. П. Євсєєв, Л. В. Шапкова, 2005).

Аналіз наявних підходів до виокремлення основних компонентів АФК іноземними та вітчизняними фахівцями дозволив в межах наших досліджень представити їх структурні взаємозв'язки у певній послідовності (рис. 1).

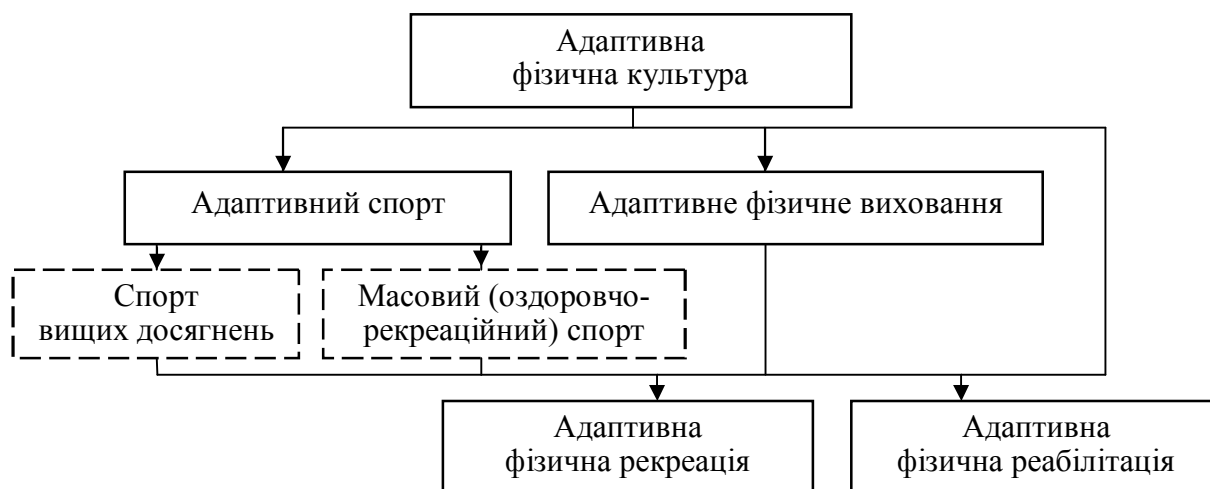

Рис. 1. Структурні взаємозв'язки між компонентами адаптивної фізичної культури

У результаті аналізу різних підходів до характеристики сутності та основних проблем соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та її складових визначено, що соціальна інтеграція – це складний процес, який потребує розробки методології і методики соціально-орієнтованої моделі роботи із зазначеним контингентом. Специфіка такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до осіб з інвалідністю, які потребують не лише матеріальної, гуманітарної підтримки, заходів медичної, професійної, соціально-побутової реабілітації, а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, фізичному, моральному і духовному самовдосконаленні.

Вивчаючи проблеми гуманізації суспільства в цілому й освіти зокрема, з'ясовано наявність безлічі теоретичних обґрунтувань цього питання. Серед наявних різноманітних тлумачень поняття «гуманізація освіти» заслуговує на увагу спроба окремих авторів трактувати його як перегляд суспільством і педагогічною спільнотою свого ставлення до осіб з інвалідністю; відмова від установки на «дефективність» цих людей; відмова від повного відокремлення таких дітей від дитячого суспільства в цілому; всебічна допомога і активне включення у загальний світ дитинства. Варто зазначити, що сучасне суспільство завдяки процесам гуманізації освіти змінює уявлення про освічену людину та її якості, якими вона має володіти для формування духовно здорового потенціалу держави. Одним зі шляхів досягнення поставленої мети є формування теоретичного підґрунтя розвитку АФК, що сприятиме гуманізації суспільства в цілому й освіти зокрема.

У другому розділі «Методи і організація дослідження» описано та обґрунтовано систему методів дослідження, що взаємно доповнюють один одного та адекватні об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження.

Поставлені завдання вирішувались шляхом дослідження науково-теоретичних положень, що характеризують зміст та сутність соціально-гуманістичних засад розвитку АФК та її компонентів, а також окреслюють особливості взаємовідносин учасників навчально-тренувального процесу, що забезпечують формування адекватного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю та сприяють їх інтеграції у суспільство. Окремі розділи дисертаційного дослідження побудовані за хронологічно-проблемним принципом, де поруч з історико-соціологічними аспектами розвитку АФК висвітлюються важливі педагогічні питання, пов'язані з формуванням гуманістично орієнтованих фахівців сфери фізичної культури і спорту та забезпеченням умов для безперешкодної інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство шляхом участі у регулярній руховій активності. Організація дослідження будувалась на методологічних і загальнонаукових принципах, що характеризують цілісність наукових досліджень і подальшу їх реалізацію на практиці.

Методологічною основою дослідження був системний підхід, в якому основні проблеми розглядалися у взаємозв'язку і взаємозумовленості вчення про комплексний вплив на людину єдиної системи АФК. Такий підхід надав можливість представити АФК в динаміці її становлення і розвитку.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань використовувались такі методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення; порівняння та аналогія; індукція, дедукція); аналіз друкованих та електронних джерел інформації; історичні (історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний аналіз); системний підхід і структурно-функціональний аналіз; моделювання; спостереження, опитування студентської молоді, тренерів, функціонерів, спортсменів з інвалідністю та їх батьків, експертна оцінка спеціалістів; методи математичної статистики.

Дослідження проводилось в чотири етапи протягом 2006–2015 рр.

На I етапі (2006–2008) з метою визначення стану, проблем та перспектив розвитку адаптивного спорту як соціокультурного явища, а також задля інформаційно-змістового наповнення навчальних та наукових дисциплін «Спорт інвалідів» та «Адаптивний спорт», визначення мети, основних завдань та функцій,

формування їх структури та змісту здійснювалось узагальнення та систематизація наукових досліджень вітчизняних і закордонних авторів. Наступним кроком у досягненні поставленої мети стала організація та проведення низки масштабних науково-методичних заходів: круглий стіл «Актуальні проблеми і перспективи підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту для роботи з людьми, які мають вади розвитку» (спільно з Всеукраїнською громадською організацією «Спеціальні Олімпіади України», 2005 р.); Міжнародні комплексні заходи з проблем спорту інвалідів «Спорт інвалідів і міжнародний олімпійський рух» (за підтримки МОК, Міжнародної організації «Спеціальні Олімпіади», Національного комітету спорту інвалідів України та НОК України, 2006 р.).

На II етапі (2009 – жовтень 2012) визначалась стратегія, методологія та програма проведення наукових досліджень, було розглянуто питання теорії та практики АФК щодо її базових положень та умов функціонування в сучасному суспільстві. На підставі комплексної оцінки особливостей розвитку АФК у світі визначалися заходи, що сприятимуть підвищенню ролі та значення соціально-гуманістичної спрямованості адаптивної фізичної культури. З'ясовувався позитивний вплив занять АФК на зниження соціальної ізоляції, підвищення рівня соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та накопичення соціального капіталу (спільно з міжнародною та національною організацією «Спеціальні Олімпіади» за участю аспіранта Є. Гончаренка). Досліджено п'ять країн (Україна, Сербія, Польща, Німеччина та Угорщина); 55 об'єднаних команд; 156 атлетів; 108 партнерів; 60 тренерів; 221 інтерв'ю представників різних соціальних груп. Отримані результати досліджень було застосовано при підготовці у співавторстві навчального посібника «Історичні, організаційні та соціальні аспекти спорту інвалідів» з грифом МОНУ (2011), методичних рекомендацій «Методичні умови проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку» (2011), при розробці Паспорту спеціальності «Адаптивний спорт» та навчальних програм з дисциплін «Адаптивний спорт», «Організаційні аспекти сучасного спорту», «Олімпійський спорт» (2012 р.).

На III етапі (листопад 2012 – жовтень 2014) проводився історико-теоретичний аналіз виникнення та становлення АФК у світі, визначалися періоди її розвитку, що обумовлені ставленням суспільства до осіб з інвалідністю. Досліджувався вплив волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства, підтверджено визначальну роль волонтерської діяльності для розвитку фізичної культури взагалі та адаптивного спорту зокрема. З'ясовувались теоретико-методичні, організаційні, нормативно-правові та економічні умови формування соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в Україні. Визначалися шляхи реалізації соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в українському суспільстві (спільно з міжнародною та національною організацією «Спеціальні Олімпіади» за участю аспіранта С. Применка). У дослідженнях брали участь 112 представників України (студенти, магістранти, аспіранти НУФВСУ; студенти медичного коледжу ім. Гаврося; студенти Київського Національного університету імені Тараса Шевченка) та 1650 міжнародних респондентів з Індії, Бразилії, КНР, Єгипту, НДР, Ірландії, Японії, Нігерії, Російської Федерації, ПАР, США. Обґрунтовано основні педагогічні заходи з удосконалення підготовки студентів

сфери «фізична культура та спорт» з урахуванням соціально-гуманістичної спрямованості їх фахової освіти (на матеріалі навчальних дисциплін «Адаптивний спорт», «Адаптивне фізичне виховання», «Організаційні аспекти сучасного спорту», а також магістерської практики). Результати досліджень покладені в основу вдосконалення навчальних курсів з дисципліни «Адаптивний спорт» (з 2013–2014 навчального року збільшено кількість кредитів для викладання дисципліни «Адаптивний спорт» з 2,5–3 до 5,5 кредитів на 3–4-му курсах бакалаврату), «Організаційні аспекти сучасного спорту» (магістратура). Для дидактичного забезпечення зазначених дисциплін підготовлено навчально-наочні посібники з грифом МОНУ «Адаптивний спорт» та «Організаційні аспекти сучасного спорту» (2014). У співавторстві підготовлено навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів з грифом МОНУ «Педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають вади розумового розвитку», методичні рекомендації «Організаційні та методичні умови проведення тренувальних занять зі спортсменами Спеціальних Олімпіад», методичний посібник «Методичні засади організації та проведення чемпіонатів світового, континентального та національного рівнів з легкої атлетики», методичний посібник «Організаційні засади проведення змагань з регбі на візках» (2013).

На IV етапі (листопад 2014–2015) впроваджувались основні педагогічні заходи щодо вдосконалення підготовки студентів сфери «фізична культура та спорт» з урахуванням соціально-гуманістичної спрямованості їх фахової освіти та обґрунтовувались концептуальні положення розвитку соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в Україні шляхом експертного опитування 20 фахівців провідних фахових ВНЗ України (13 докторів наук, професорів; 7 кандидатів наук, доцентів). Проведено обробку отриманих матеріалів, їх аналіз та інтерпретацію, сформульовано основні висновки й рекомендації, оформлено текст дисертації та підготовлено монографію.

У третьому розділі дисертації «Соціально-гуманістичне підґрунтя розвитку адаптивної фізичної культури як засобу інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство» узагальнюючи дані спеціальної літератури та результати власних досліджень, встановлено, що у більшості цивілізованих країн людей з інвалідністю розглядають не в якості пацієнтів, якими слід опікуватись і які не залучаються до суспільства, а ставляться до цих осіб як до людей, яким потрібно ліквідувати існуючі перешкоди, щоб вони могли посісти законне місце повноправних та активних членів суспільства. Необхідно змінити кут зору в парадигмі сприйняття цих людей з медичного підходу до проблеми інвалідності на соціальний, розглядаючи людину в фокусі інтегрованого комплексного підходу, який забезпечує дотримання прав людини, основних свобод і гідності всіх осіб з інвалідністю.

Сьогодні все ще існують перешкоди, що не дозволяють особам з інвалідністю вільно реалізувати свої права і свободи. Обов'язок держав полягає у тому, щоб вживати необхідних заходів для усунення цих перешкод. Особи з інвалідністю та їхні організації повинні відігравати активну роль у цьому процесі як повноправні партнери. Створення рівних можливостей для осіб з інвалідністю є важливим внеском у загальні зусилля, спрямовані на мобілізацію людських ресурсів у всіх країнах світу (рис. 2).

Рис. 2. Основні елементи стратегії запобігання інвалідності та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю

У ставленні людей до інвалідності величезну роль відіграє соціокультурний аспект, обумовлений історичними формами і традиціями, що склалися в різних культурах, регіонах і соціальних системах. На всіх етапах свого розвитку суспільство не залишалося байдужим до тих, хто мав фізичні, сенсорні чи розумові порушення.

Особи з інвалідністю протягом всієї історії розвитку людства потребували до себе особливої уваги. Якщо суспільство не надавало їм адекватної допомоги та залишалося байдужим до їх потреб, вони ставали важким тягарем, великою проблемою і джерелом соціальних непорозумінь. Історія формування ставлення до осіб з інвалідністю свідчить про те, що вона пройшла складний шлях, починаючи від фізичного знищення, невизнання, ізоляції «неповноцінних членів» до необхідності інтеграції цих людей у суспільство.

На підставі аналізу досліджень закордонних та вітчизняних фахівців визначено різноманітні підходи до періодизації фізкультурно-оздоровчого та спортивного руху осіб з інвалідністю у світі. Еволюція розвитку АФК розглядається різними спеціалістами з урахуванням нозологічних особливостей людей з фізичними, сенсорними та розумовими вадами; специфіки становлення та розвитку різних компонентів АФК; ролі та значення рухової активності у лікуванні осіб з

інвалідністю; важливості АФК для медичної та соціальної реабілітації людей з інвалідністю; особливостей становлення та розвитку паралімпійського, дефлімпійського спорту і руху Спеціальних Олімпіад; приналежності адаптивного спорту як соціального явища до міжнародного спортивного руху. Аналіз визначальних чинників розвитку АФК з урахуванням змін у ставленні суспільства до людей інвалідністю у різні історичні епохи під впливом соціально-економічних, культурних, політичних та інших чинників надав можливість виокремити чотири періоди розвитку АФК:

1. Формування передумов (V ст. до н.е. – початок XVIII ст.).
2. Становлення (XVIII – XIX ст.).
3. Розвиток (XIX – XX ст.).
4. Глобалізація (кінець XX ст. до сьогодення).

Систематизація та узагальнення основних рис, що характерні кожному з періодів, сприятиме пошуку ефективних шляхів соціальної інтеграції зазначеної категорії осіб.

У четвертому розділі «Соціально-гуманістичний потенціал адаптивного спорту як складової адаптивної фізичної культури» викладено інформацію щодо адаптивного спорту, що є органічною та повністю самостійною частиною (структурно і функціонально) сучасного міжнародного спортивного руху та водночас складовою АФК. Базуючись на гуманістичних ідеалах, закладених в олімпізмі, адаптивний спорт є одним з масштабних соціальних явищ сучасності (рис. 3).

Рис. 3. Адаптивний спорт у міжнародному спортивному русі

Цілком очевидно, що розвиток адаптивного спорту як одного з найважливіших досягнень гуманізму ХХ ст. сприяє участі осіб з інвалідністю у міжнародному спортивному русі настільки ж успішно, як і здорових людей. Проходячи чимало випробувань під час занять спортом та участі в змаганнях, люди з інвалідністю реалізують внутрішній потенціал, загартовують дух і волю, досягають помітних успіхів у різних сферах сучасного життя. Водночас, як показує практика, крім потужного позитивного впливу олімпійських традицій і принципів на спортивні арени осіб з інвалідністю, на жаль, спостерігається й перенесення

недоліків сучасного олімпійського спорту, що призводить до виникнення проблем, які негативно впливають на розвиток адаптивного спорту (рис. 4).

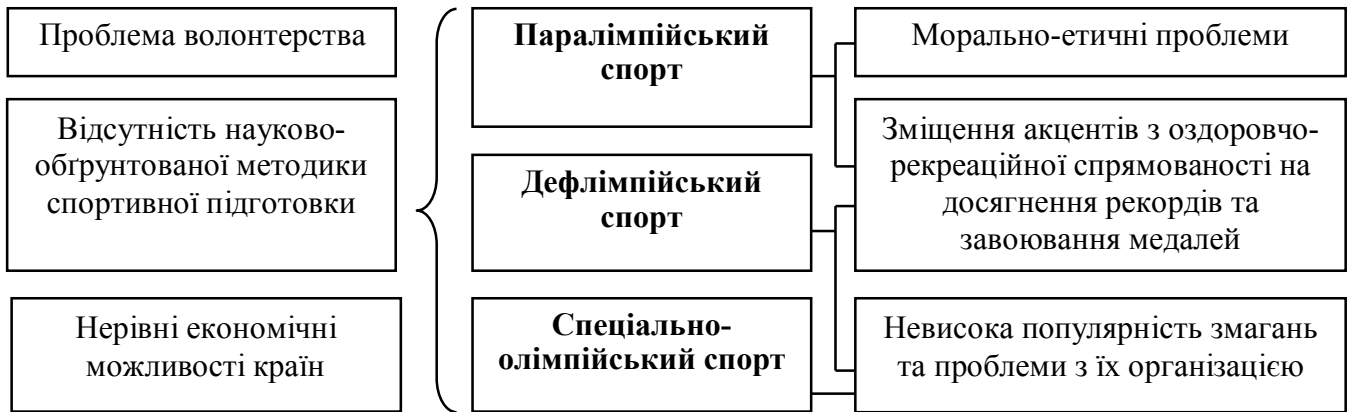

Рис. 4. Проблеми розвитку сучасного адаптивного спорту

Так, зокрема аналізуючи морально-етичні проблеми розвитку адаптивного спорту, з'ясовано основні суперечності існування проблеми допінгу в паралімпійському спорті, що полягають у низці положень:

- виникнення паралімпійського спорту як рекреаційно-реабілітаційного напрямку і прагнення до досягнення максимальних результатів (іноді за будь-яку ціну) на сучасному етапі;
- декларація ідей олімпізму й іноді випадки їх порушення;
- використання допінгу спортсменами з інвалідністю може не лише підвищити результат, а й погіршити стан здоров'я, викликати вторинну інвалідність;
- наявність дорогої антидопінгової політики в паралімпійському спорті і не завжди достатня її ефективність;
- постійне розширення списку заборонених речовин, стрімке збільшення числа допінг-проб при регулярному виявленні невеликої кількості препаратів і переважно у спортсменів окремих видів спорту (зокрема, пауерліфтинг);
- можливість терапевтичного застосування заборонених препаратів за наявності дозволу відповідних інстанцій і маніпуляції тренерів, лікарів та спортсменів із узаконення їх прийому;
- підвищена потреба паралімпійців (порівняно з олімпійцями) в лікуванні травм і захворювань при обмеженні можливостей використання ефективних препаратів, що належать до списку заборонених;
- жорстка система контролю і покарань за вживання заборонених препаратів за відсутності консультацій та технічних роз'яснень.

Наявність в адаптивному спорті зазначених проблем нівелює цінність його досягнень. Надзвичайно важливим аспектом, що сприяє розвитку адаптивного спорту, має стати зміна ціннісних пріоритетів. Визначальними критеріями його розвитку повинні бути не надмірні навантаження і прагнення до досягнення найвищих результатів та перемоги за будь-яку ціну навіть шляхом порушення морально-етичних норм і принципів спортивної діяльності, а ідея максимальної адаптації осіб з інвалідністю до умов життєдіяльності здорових людей за допомогою занять спортом.

Специфіка розвитку адаптивного спорту в Україні полягає в тому, що вона є єдиною країною у світі, в якій створено державну систему управління адаптивним спортом, офіційно затверджено Програму його розвитку, створено Національний центр паралімпійської, дефлімпійської підготовки та реабілітації інвалідів «Україна» у м. Євпаторія та Західний реабілітаційно-спортивний центр Національного комітету спорту інвалідів України у с. Верхнє Турківського району Львівської області; Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів та Верховної Ради України, зокрема «Про державні стипендії призерам Олімпійських і Паралімпійських ігор, чемпіонам і призерам Дефлімпійських ігор», закладене підґрунтя матеріального забезпечення спортсменів з інвалідністю. Все це свідчить про наявність реальної державної політики розвитку адаптивного спорту в країні. Проте Україна не позбавлена й низки проблем, пов'язаних зі створенням необхідних умов для повноцінного життя людей з інвалідністю, ставленням до них з боку здорових людей, а також рівнем економічного розвитку держави. Наявність зазначених чинників негативно впливає на стан адаптивного спорту, особливо його масового спрямування (рис. 5).

Рис. 5. Порівняння умов розвитку вітчизняного масового адаптивного спорту та спорту вищих досягнень

Серед актуальних проблем і протиріч українського паралімпійського та дефлімпійського спорту (спорту вищих досягнень) порівняно зі станом масового адаптивного спорту можна виділити непропорційність фінансування масового адаптивного спорту та спорту вищих досягнень; переважна неадаптованість спортивної інфраструктури в масовому адаптивному спорті та наявність високоякісних баз для підготовки пара- та дефлімпійців; низька ефективність реалізації законодавчих актів у масовому адаптивному спорті та переважно чітке їх виконання в пара- та дефлімпійському спорті; відсутність інформаційно-просвітницької роботи щодо популяризації занять руховою активністю в масовому адаптивному спорті та висвітлення Паралімпійських ігор у ЗМІ.

Загальними проблемами у розвитку вітчизняного адаптивного спорту як масового, так і спорту вищих досягнень є нестача та не завжди належний рівень підготовки фахівців, що задіяні до роботи з особами, які мають інвалідність. Потребує негайного вирішення питання щодо програмно-нормативного забезпечення адаптивного спорту в Україні (на сьогодні відсутні навчальні програми з адаптивних видів спорту та науково обґрунтовані методики підготовки осіб з інвалідністю).

Крім того, актуальною для адаптивного спорту є проблема волонтерства. Особливо гостро вона відчувається при організації та проведенні тренувальних занять та змагань у русі Спеціальних Олімпіад. По-перше, функціонування Спеціальних Олімпіад цілковито побудовано на волонтерській діяльності. По-друге, для організації та проведення змагань Спеціальних Олімпіад необхідна значно більша кількість волонтерів, ніж для будь-яких інших змагань, навіть Олімпійських ігор. Так, зокрема, задля організації Олімпійських ігор у 2012 р. були задіяні 7 тис. волонтерів (у 2008 р. – 10 тис.), а проведення Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад у 2011 р. забезпечували 25 тис. осіб (у 2007 р. – 40 тис.). Отже, потреба значної кількості волонтерів у адаптивному спорті та величезний гуманістичний потенціал їхньої діяльності обумовлюють необхідність детального вивчення зазначеного питання.

У п'ятому розділі «Волонтерський рух як чинник розвитку адаптивної фізичної культури та гуманізації суспільства» досліджено ретроспективу та сучасний стан розвитку спортивного волонтерського руху. Визначено, що незалежно від історичного періоду волонтерський рух у різних сферах життєдіяльності користувався громадською підтримкою. У сучасному світі волонтерство набуло статусу невід'ємного і як ніколи актуального соціально-культурного феномену, який характеризує будь-яке високорозвинене і цивілізоване суспільство, пріоритетами якого виступають гуманістичні цінності. Як свідчить світовий досвід, волонтери, серед яких і спортивні, є прикладом солідарності та самовідданої праці як під час організації та проведення Олімпійських, Паралімпійських ігор та інших змагань, так і при вирішенні багатьох соціальних, політичних та економічних завдань. У результаті аналізу доступної літератури з організації сучасних Олімпійських та Паралімпійських ігор окреслено три періоди розвитку паралімпійського волонтерства (рис. 6).

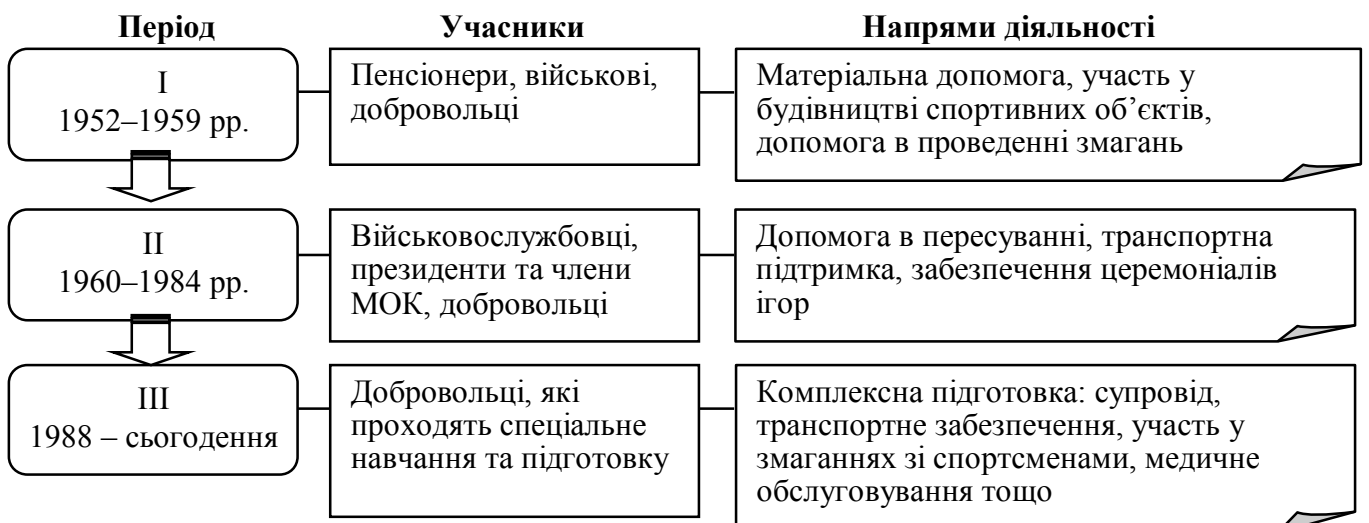

Рис. 6. Еволюція паралімпійського волонтерського руху

Характеристика представлених періодів з урахуванням соціально-економічних, культурних, політичних та інших чинників дозволила означити вплив волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства та підтвердити визначальну роль волонтерської діяльності для розвитку АФК.

Незважаючи на бурхливий розвиток спортивного волонтерства у світі, в Україні існують проблеми, що негативно позначаються на його ефективності, серед яких слід виділити: інформаційні (недостатня пропаганда, незначна реклама волонтерських кампаній тощо); соціально-економічні (низький рівень доходів більшості громадян України ускладнює використання вільного часу в громадських цілях і знижує рівень мотивації до добровільної безоплатної праці); правові (відсутність юридичних норм і механізмів захисту та стимулювання волонтерської діяльності); державні (відсутність належної уваги до волонтерства з боку владних структур); кадрові (дефіцит кваліфікованих фахівців – добровольців); гуманістичні (недостатній рівень цивілізованості суспільства визначає відсутність бажання до колективної, добровільної суспільно-корисної праці). Перспективними напрямками розвитку волонтерства в Україні є підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів, удосконалення і розвиток науково-методичної бази для волонтерської діяльності, залучення учнівської молоді до волонтеріату в освітніх установах в межах навчально-виховного процесу, організація волонтерських центрів, пропаганда волонтерства серед широких верств населення, об'єднання зусиль громадських та державних організацій для вдосконалення розвитку волонтерства в країні, співробітництва з провідними міжнародними волонтерськими організаціями.

Аналізуючи напрями волонтерської діяльності, слід зазначити, що в адаптивному спорті вищих досягнень (паралімпійський та дефлімпійський) вони тотожні олімпійським. Водночас волонтерська робота у русі Спеціальних Олімпіад більш розмаїта, багатогранна та охоплює значно ширший спектр можливих напрямів діяльності, що обумовлено існуванням різноманітних волонтерських програм (рис. 7).

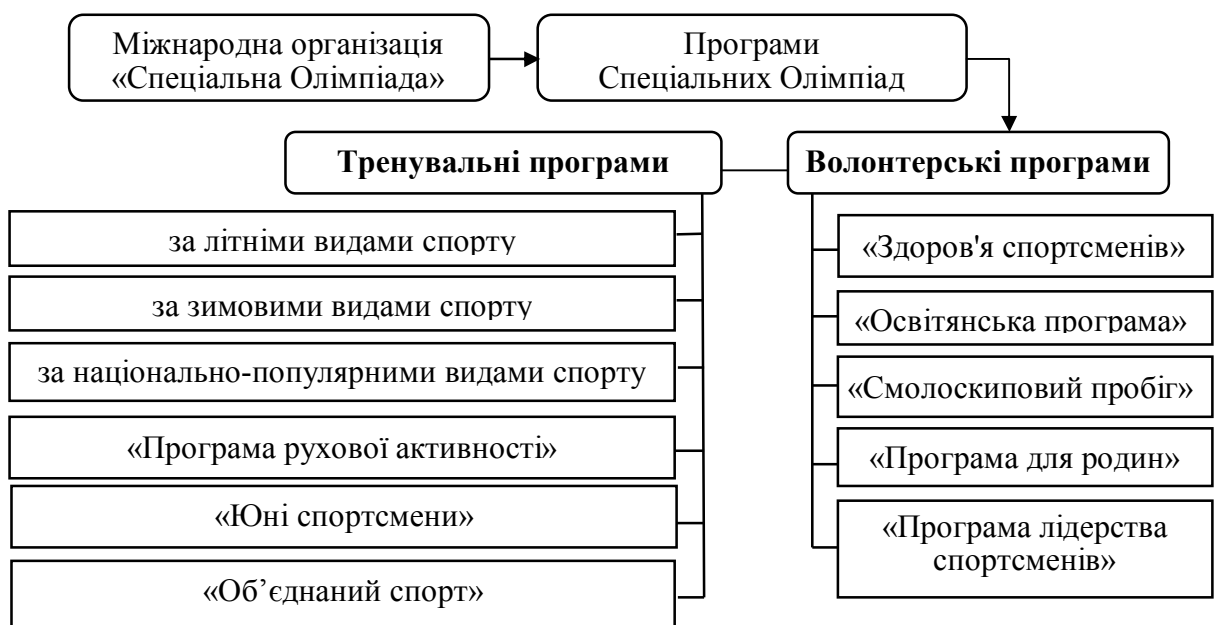

Рис. 7. Волонтерські програми, що функціонують в межах руху Спеціальних Олімпіад

Існування руху Спеціальних Олімпіад цілковито побудоване на функціонуванні цих програм, кількість та спрямування діяльності яких постійно збільшуються. Програми, що реалізуються на міжнародному рівні, поступово впроваджуються і в Україні, сприяючи залученню волонтерів. Спеціальні Олімпіади надають можливість всім верствам населення бути добровільними помічниками осіб з відхиленнями розумового розвитку в їх бажанні стати повноправними членами суспільства. У наших дослідженнях в межах реалізації волонтерської програми «Об'єднаний спорт» відбувалось з'ясування соціально-гуманістичного потенціалу АФК.

Дослідження проводилось протягом 2009–2010 рр. Збір даних головним чином відбувався шляхом анкетування та інтерв'ювання різних груп зацікавлених сторін – атлетів Спеціальної Олімпіади та осіб без відхилень: партнерів, тренерів, батьків, національних координаторів, функціонерів і представників місцевих співтовариств (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість інтерв'ю різних соціальних груп, які брали участь у програмах «Об'єднаного спорту»

Зібрані дані	Україна	Сербія	Польща	Німеччина	Угорщина	Підсумок
Індивідуальні інтерв'ю з атлетами	10	13	11	5	9	48
Індивідуальні інтерв'ю з партнерами	11	10	13	5	8	47
Інтерв'ю з батьками	8	5	5	2	4	24
Інтерв'ю з тренерами	4	7	5	4	5	25
Інтерв'ю з представниками команд	3	6	5	2	4	20
Інтерв'ю з представниками громадських організацій	4	4	6	3	5	22
Історії життя партнерів	3	4	4	2	4	17
Історії життя атлетів	4	4	4	2	4	18
Загалом	47	53	53	25	43	221

Дослідження проводились в кількох містах в кожній досліджуваній країні (Україна, Сербія, Польща, Німеччина та Угорщина) з метою порівняння результатів в різних регіонах окремо та на міжнародному рівні в цілому. Національні координатори з п'яти національних програм Спеціальних Олімпіад надавали детальну інформацію про об'єднані спортивні команди своїх країн станом на 2009–2010 рр. Результати експериментальної частини опрацьовувались за участю представників Спеціальної Олімпіади Європи/Євразії та науковців з п'яти держав-учасниць дослідження. Аналіз інтерв'ю представників різних досліджуваних груп дозволив отримати інформацію про вплив програми «Об'єднаний спорт» на партнерів та атлетів. Зміни, що відбувалися, були згруповані в чотири основні напрями: формування спортивних та особистісних навичок; безперешкодний доступ до місць громадського використання і стосунки між людьми (рис. 8).

Рис. 8. Основні зміни, що відбуваються в результаті участі атлетів і партнерів у програмі «Об'єднаний спорт»

Атлети та партнери по-різному повідомляли про поліпшення своїх фізичних навичок на спортивному майданчику. Проте всі учасники програми одностайно стверджували про формування здатності працювати в команді і довірливі відносини між її членами. Поліпшені спортивні здібності сприяли підвищенню статусу атлетів серед однолітків у школі та своїх громадах. Аналізуючи значущість атлетів в командах програми «Об'єднаний спорт» для успішного виступу на змаганнях, з'ясовано, що одна група партнерів вважає, що особам з відхиленнями розумового розвитку необхідна підтримка під час гри, інша стверджує, що внесок всіх спортсменів (і атлетів, і партнерів) рівноцінний.

Інформація з отриманих інтерв'ю надала можливість оцінити учасників програми «Об'єднаний спорт» не лише з точки зору поліпшення спортивних навичок, а й в аспекті покращення міжособистісних довірливих стосунків, самооцінки та комунікативних навичок. У результаті досліджень отримані суттєві докази того, що через взаємодію з особами з інвалідністю у партнерів відбуваються позитивні зміни у ставленні не лише до цих людей, а й до суспільного життя взагалі.

Встановлено, що атлети завдяки участі у програмі «Об'єднаний спорт» стали більш комфортно почувати себе у місцевих громадах шляхом забезпечення регулярного доступу до спортивних споруд, соціальних об'єктів і контактів із сім'ями. Тим не менш, проблемними залишились питання безперешкодного доступу до якісних спортивних споруд.

Відносини мали вирішальне значення в плані позитивних змін, що відбулися внаслідок участі у програмі «Об'єднаний спорт». Перш за все, це дружні стосунки між атлетами і партнерами, а також тренерами та керівниками. Отримано дані про покращення стосунків навіть за межами спортивних об'єктів. Було відмічено, що деякі партнери брали участь у Програмі з метою допомоги та підтримки атлетів та не сприймають їх як рівноправних учасників команди. У цих випадках відносини

між партнерами і атлетами значною мірою були обмежені спілкуванням під час тренувального процесу та змагань у межах програми. Практично відсутнім був контакт між ними за межами спортивних заходів.

Проведені дослідження стали запорукою вирішення подвійного завдання, а саме: створення не лише моделі сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, а й формування соціального капіталу. Об'єднані команди шляхом згуртування атлетів і партнерів у спільній справі утворюють мікрокультуру, спрямовану на соціальну інтеграцію людей з інвалідністю (рис. 9).

Рис. 9. Соціально-гуманістичні основи реалізації волонтерської програми «Об'єднаний спорт»

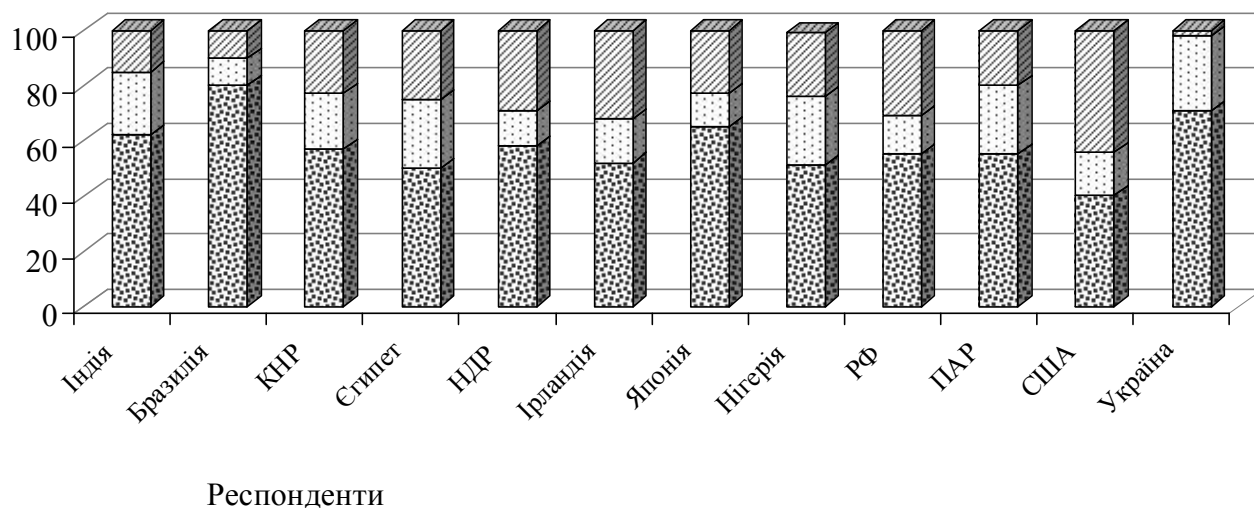
Програма «Об'єднаний спорт» створює умови для вирішення проблем на шляху соціальної інтеграції, поступово змінюючи негативне ставлення і дії на позитивне сприйняття людей з інвалідністю, задіюючи батьківські спільноти, функціонерів різних рівнів, небайдужих осіб та підвищуючи рівень інформаційно-просвітницької діяльності.

У результаті досліджень побудована модель сприяння соціальній інтеграції та накопичення соціального капіталу на підставі реалізації програми «Об'єднаний спорт». Запропонована модель, по-перше, забезпечує визначення та аналіз основних елементів, які спроможні налагодити взаєморозуміння та співпрацю між зацікавленими сторонами, що приводить до переходу від наміру забезпечувати зниження рівня ізоляції осіб з інвалідністю до конкретних дій – досягнення максимального рівня їх соціальної інтеграції. Розроблена модель допоможе більш стисло та чітко сформулювати основні соціально-гуманістичні засади спільної взаєморозвиваючої діяльності осіб з інвалідністю та без відхилень і може слугувати прикладом для інших проектів з аналогічними цілями.

По-друге, важливим результатом досліджень є те, що в моделі представлено критерії ефективності, за якими можуть аналізуватись інші програми, а також визначено напрями, що потребують розвитку та вдосконалення. Розроблена модель надасть можливість місцевим та національним програмам «Спеціальних Олімпіад» готувати поточні проекти вдосконалення програм «Об'єднаний спорт» за типовими критеріями ефективності. Підготовлені проекти не лише підвищать ефективність реалізації програми «Об'єднаний спорт», а й сприятимуть досягненню соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та формуванню соціального капіталу.

У моделі представлений взаємозв'язок між соціальною інтеграцією та соціальним капіталом, що розкриває ймовірні характеристики їх співдотику. Визначені складові зміцнення соціального капіталу із супутнім поглибленням соціальної інтеграції згруповані у чотири групи показників, що забезпечують висвітлення їх потенційного впливу з точки зору реального й сталого включення осіб з інвалідністю в повноцінне життя громади та формування гуманістичного підґрунтя розвитку суспільства.

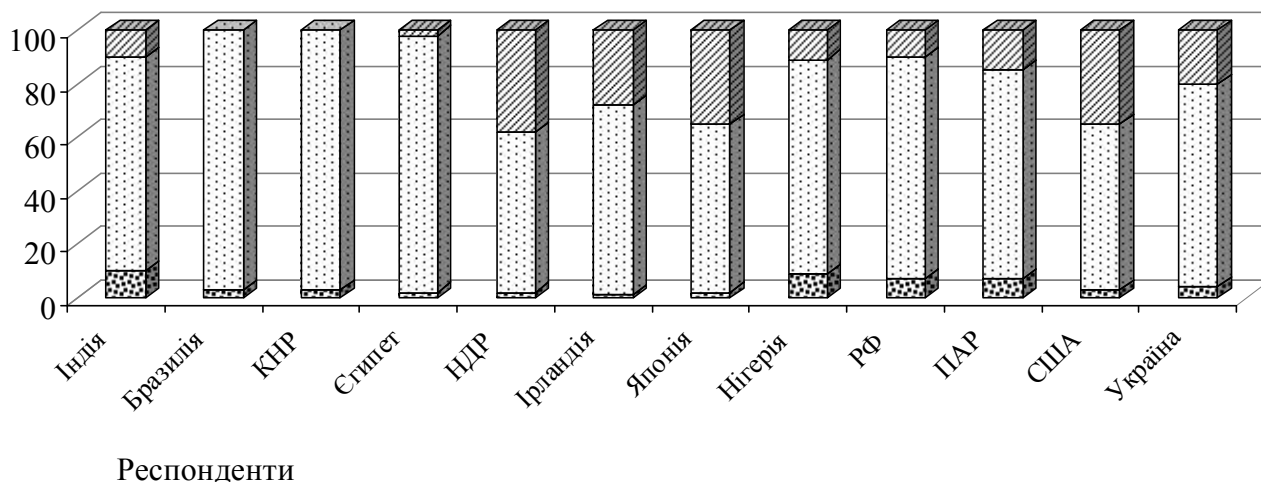
З метою встановлення особливостей інтеграції осіб із відхиленнями розумового розвитку в українському суспільстві було проведено дослідження, в якому взяли участь представники Національного університету фізичного виховання і спорту України, медичного коледжу ім. Гаврося та Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (загалом 112 осіб). Саме ці респонденти на другому етапі і склали групу української молоді, результати анкетування якої порівнювались з відповідями представників учнівської спільноти інших держав у межах спільних досліджень, що проводились за ініціативи Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Серед міжнародних респондентів були представники з Індії, Бразилії, КНР, Єгипту, НДР, Ірландії, Японії, Нігерії, Російської Федерації, ПАР, США (1650 осіб). Порівняння висновків всіх учасників ексеременту дозволило окреслити шляхи підвищення рівня соціальної інтеграції спортсменів Спеціальних Олімпіад в українському суспільстві. У результаті проведених досліджень виявлено, що більшість українських громадян ще не готові до адекватного сприйняття осіб з інвалідністю (рис. 10, 11).

Респонденти

Рис. 10. Умови, в яких мають проживати особи з відхиленнями розумового розвитку (за даними анкетування, $n = 1762$), %:

▣ – разом із сім'єю; □ – у спеціальних закладах; ▨ – самостійно

Респонденти

Рис. 11. Установи, де повинні отримувати освіту особи з відхиленнями розумового розвитку (за даними анкетування, $n = 1762$), %:

▣ – індивідуально вдома; □ – у спеціальному закладі; ▨ – у звичайній школі

У громадськості виникає побоювання, що інтеграція цих осіб може призвести до значної кількості негативних явищ. Визначення наслідків негативного ставлення до осіб з інвалідністю як бар'єра для інтеграції є необхідним кроком на шляху до вирішення цієї проблеми. В Україні ще значна кількість опитаних не розуміють, що негативне сприйняття суспільством осіб з інвалідністю створює значні перешкоди для соціальної інтеграції цих людей.

Залучення людей з відхиленнями розумового розвитку до тренувальних занять, змагань та волонтерських програм Спеціальних Олімпіад є одним з найефективніших шляхів підвищення їх рівня соціальної інтеграції, а волонтерські програми надають змогу соціалізуватися не лише атлетам, а й сприяють гуманізації

волонтерів та інших громадян, тим самим впливаючи на якість залучення осіб з інвалідністю в суспільство.

У шостому розділі **«Концептуальні положення реалізації соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в українському суспільстві»** подано основні домінанти успішного впровадження розробленої концепції. Оскільки наразі внаслідок сучасних подій складається принципово нова політична, економічна, соціальна й гуманістична ситуація, постає потреба реформування всіх напрямів життєдіяльності громадян, що спричиняє суттєвий методологічний вплив на освіту. Стратегічною лінією освіти є формування особистості, здатної в конкретних соціально-економічних умовах удосконалювати суспільне життя і самого себе. Гуманізація є одним із провідних чинників розвитку української освіти і має на меті формування дбайливого ставлення до особистості, її здоров'я та взаємовідносин з іншими. Вітчизняні законодавці прагнуть створити дійову модель розвитку освітньої системи, що ґрунтується на гуманістичних засадах та спрямована на формування всебічно розвинутої особистості, якій притаманний високий рівень розвитку морально-етичних якостей. У Законі України «Про освіту» визначено необхідність реформування національної освіти на засадах гуманізму на всіх її етапах.

Вища педагогічна освіта потребує підвищення рівня фундаментальної загальногуманітарної ціннісної бази, розробки принципів побудови цілісного освітнього простору навчального закладу, орієнтованого на становлення особистості студента. Генеральними соціальними завданнями реформи освіти, що забезпечують належний рівень професійної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю, є формування системи цінностей, духовного та діяльнісного підґрунтя в людині, гуманізація її свідомості, зміна ментальності суспільства. Вищі навчальні заклади, як світові, так і вітчизняні, різними шляхами та в різні історичні періоди прагнуть реалізувати ці завдання.

Ґрунтуючись на комплексному аналізі науково-методичної літератури, інформації мережі Інтернет, міжнародних та національних законодавчих документів, результатів експертного оцінювання, враховуючи сучасні тенденції розвитку вітчизняного суспільства, результатом наших досліджень стало, виокремлення основних положень концепції реалізації соціально-гуманістичних засад АФК в українському суспільстві. Враховуючи соціально-гуманістичні засади АФК і передумови створення концепції, визначалася стратегія її реалізації (мета, завдання, умови), з'ясувалися показники ефективності та розроблялися педагогічні заходи її впровадження (рис. 12).

Особлива увага у ході досліджень приділялася обґрунтуванню педагогічних заходів щодо формування гуманістично орієнтованого спеціаліста сфери фізичної культури і спорту та шляхів їх реалізації в межах НУФВСУ, що передбачали:

- розробку моделі професійно важливих якостей гуманістично орієнтованого фахівця (створення блоків професіограми спеціалістів сфери фізичної культури і спорту з урахуванням гуманістичної спрямованості їх фахової освіти);
- зміну співвідношення між існуючими структурами управління освітнім процесом ВНЗ (в НУФВСУ розроблений план створення факультету «Адаптивної фізичної культури» та започаткування магістратури зі спеціальності «Спорт» (Адаптивний спорт));

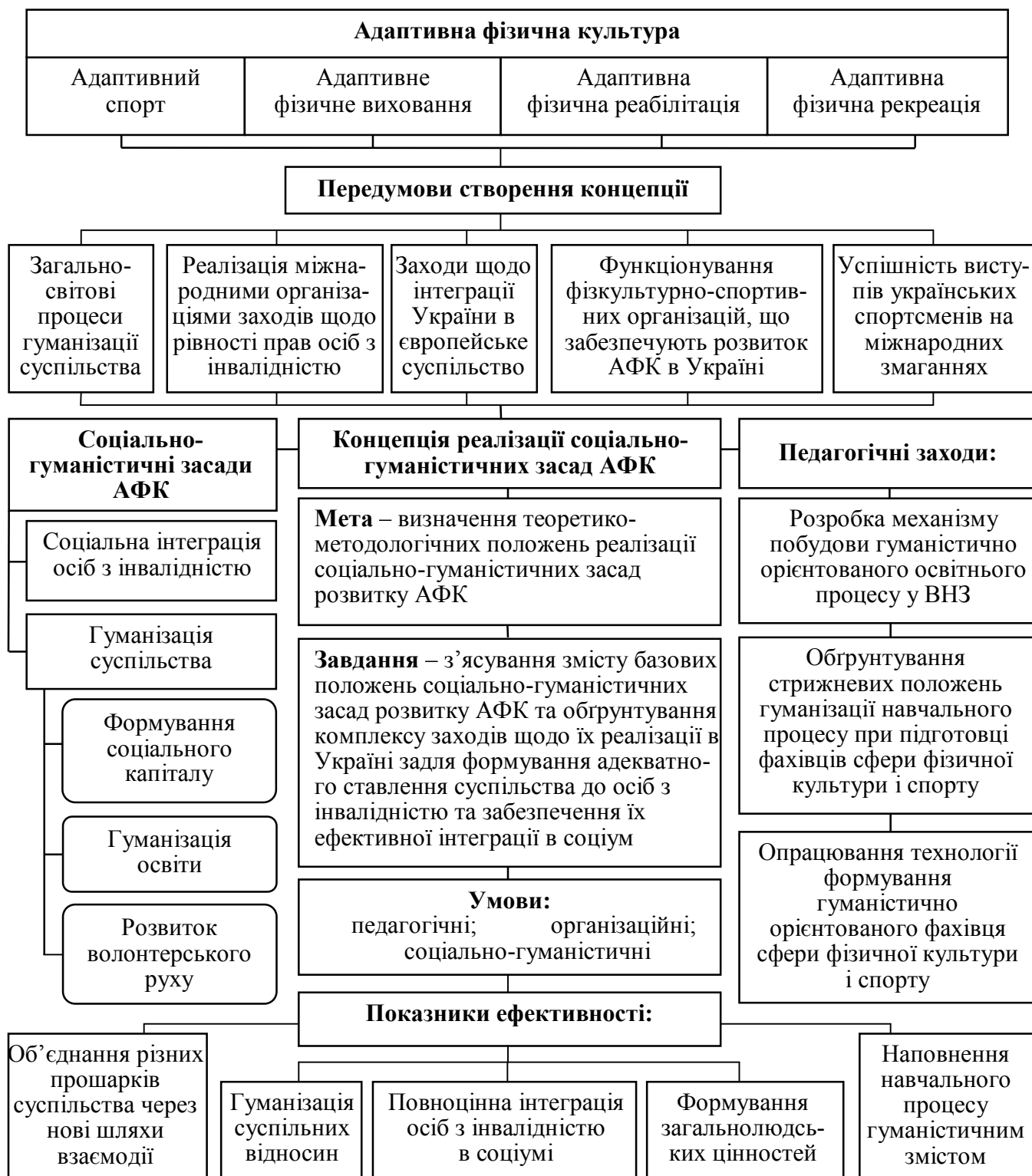

Рис. 12. Концепція реалізації соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в українському суспільстві

- вдосконалення структури та змісту професійної підготовки фахівця (в межах НУФВСУ відбулась розробка навчально-методичного комплексу з впровадження дисципліни «Адаптивний спорт» в нормативну частину галузевого стандарту підготовки бакалаврів за напрямом підготовки «Спорт»; формування компетентностей бакалаврів зі спеціальності «Спорт» для роботи зі спортсменами з

інвалідністю; вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» шляхом включення модуля «Особливості підготовки спортсменів з інвалідністю в обраному виді спорту»; вдосконалення навчально-методичного забезпечення спеціалізованих дисциплін кафедр анатомії, фізіології та спортивної медицини; фізичної реабілітації; психології та педагогіки; кінезіології шляхом впровадження модулів, що розкривають специфіку фізкультурно-спортивної роботи зі спортсменами з інвалідністю).

У структурі розробленого змісту навчально-виховного процесу НУФВСУ гуманістично орієнтований підхід забезпечується за рахунок таких дисциплін: «Адаптивний спорт», «Адаптивне фізичне виховання», «Соціально-правові основи сучасного спорту», «Фізична реабілітація», «Психологія», «Педагогіка», «Спортивна медицина», «Онтокінезіологія людини», «Біомеханіка», «Тренажери та технічні засоби навчання», «Спортивна кінезіологія», «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» тощо. Велике значення відіграє також практика магістрантів, що проходить в Національному комітеті спорту інвалідів України, Українському центрі з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», клубах інвалідів, участь магістрантів в якості волонтерів у заходах Всеукраїнської громадської організації «Спеціальна Олімпіада України» тощо.

Особливе значення для гуманізації освітнього процесу має навчальна дисципліна «Адаптивний спорт». У структурі фахової підготовки студентів НУФВСУ вона володіє унікальними можливостями гуманістичного впливу на студентів у зв'язку з особливостями свого змісту, коли основним об'єктом вивчення є особи з інвалідністю та їх різнопланові перспективи реалізації у соціумі внаслідок занять руховою активністю. Викладання дисципліни «Адаптивний спорт», ґрунтуючись на морально-етичних засадах гуманістично орієнтованого навчального процесу, забезпечує створення підґрунтя у студентів до свідомого толерантного ставлення до всіх громадян, формуючи гуманістично виправдані стереотипи їх поведінки.

У процесі досліджень визначено, що для вищої школи гуманістичне підґрунтя освіти визначається не лише розробкою адекватного змісту, а й пошуком адекватних технологій, реалізація яких передбачає необхідність опрацювання та впровадження сучасних нестандартних організаційних форм занять, зокрема таких як, тренінги, рольові ігри, ситуаційні завдання тощо.

Підсумовуючи зазначене, зауважимо, що гуманізація як соціально-педагогічний процес трансформації свідомості й поведінки індивідів та їх відносин сприяє формуванню соціальних інститутів і всього суспільства відповідно до принципів гуманізму, до яких належать людяність, врахування інтересів особистості, рівність можливостей всіх людей, турбота кожної людини про себе і про інших. Гуманізація орієнтована на людину, підвищення її активності як суб'єкта процесу розвитку суспільства. Результатом гуманізації є утвердження в соціальній практиці цінності людського життя та формування особистості, яка володіє високим моральним, духовним та інтелектуальним потенціалом, здатної вирішувати питання сьогодення, виробляти власну шкалу цінностей і переваг, підґрунтям яких є толерантне ставлення до всіх членів суспільства.

Підготовка спеціалістів сфери фізичної культури і спорт має передбачати переорієнтацію їх фахової освіти зі спрямування переважно на вирішення завдань тренувальної спрямованості занять на формування культури майбутнього фахівця. Зокрема, створюючи умови задля гуманізації навчального процесу шляхом обґрунтування концептуальних основ механізму побудови гуманістично орієнтованого освітнього процесу в ВНЗ, окреслення основних положень технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту та розробки концептуальних положень гуманізації навчального процесу при їх підготовці. Зазначені заходи сприятимуть тому, що фізична культура стане елементом способу життя людей, увійде в їхній побут, стане невід'ємною частиною загальної культури, а її носій – фахівець з фізичної культури та спорту – регулюватиме її спрямованість, засоби, результати тощо з урахуванням загальнокультурної, загальноосвітньої і гуманістичної цінностей.

Представлені концептуальні положення реалізації соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в українському суспільстві стануть запорукою не лише формування фахівця з високим рівнем розвитку інтелектуально-морального потенціалу, а й сприятимуть гуманізації соціуму в цілому, що забезпечить формування надійного підґрунтя для повноцінної та безперешкодної соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

У сьомому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» охарактеризовано ступінь вирішення завдань дослідження, що надало можливість виокремити три взаємодоповнюючі групи даних, а саме:

– ті, які підтверджують, що АФК є ефективним засобом соціальної інтеграції осіб з інвалідністю (Джозеф П. Вінник, 2010; С. П. Демчук, 2003; А. В. Магльований, 2013; В. І. Мудрік, 2005; В. В. Строкатов, Ю. А. Бріскін, 1999); заняття у фізкультурно-реабілітаційних групах і спортивних секціях позитивно впливають на поліпшення здоров'я, набуття соціальних та комунікативних навичок, формування мотивів і розуміння корисності виконання фізичних вправ, формування емоційної стійкості до стресових умов життя і можливостей організму протистояти факторам зовнішнього середовища (Т. П. Бегідова, 2007; С. П. Євсєєв, 2000–2013; Є. А. Захаріна, 2013–2015; Н. В. Москаленко, А. О. Ковтун, О. А. Алфьоров, 2013; Н. М. Захарова, 2011; Р. В. Чудна, 2011; Л. В. Шапкова, 2003); потребує уніфікації поняттєвий апарат сфери фізичної культури і спорту з урахуванням міжнародних стандартів і прагнення побудови національного законодавства на засадах толерантного ставлення до осіб з інвалідністю (Л. І. Акатов, 2003; Ю. А. Бріскін, 2003–2010; С. М. Вишнякова, 1999; А. В. Передерій, 2010–2013; І. М. Сирота, 1998; В. А. Красномоєць, 2009); вимагає вдосконалення перелік основних педагогічних заходів задля гуманізації освітнього процесу фахівців сфери фізичної культури і спорту (І. А. Зимня, 1996; С. В. Іванова, 2013; Т. В. Карасьова, 2014; С. А. Комісарова, 2000; В. П. Лежніков, 1996; В. А. Мейдер, 1998; А. П. Сманцер, Е. М. Рангелова, 2011; А. Л. Черницька, 2014); існує нагальна потреба у створенні рівних зі здоровими людьми можливостей для регулярних занять усіма видами АФК осіб з інвалідністю різних нозологій і віку (С. Г. Адирхаєв, 2013–2014; Т. П. Бегідова, 2007–2013; Ю. А. Бріскін, 2002–2014; Джозеф П. Вінник, 2010; С. П. Євсєєв, Л. В. Шапкова, 2000; А. В. Передерій, 2002–2015; М. С. Розторгуй, 2011);

– ті, що доповнюють відомості про сутність основних складових соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, починаючи від адаптаційно-реабілітаційних заходів до можливості отримання освіти в умовах інклюзивних навчальних закладів (Г. В. Бурова, О. М. Дікова-Фаворська, 2010; С. П. Демчук, 2003; Т. В. Єгорова, 2002; Т. Д. Ілляшенко, 2011; Є. Н. Приступа, Ю. В. Петришин, І. Р. Боднар, 2013; Т. В. Сак, 2009–2011; M. Mahon, J. Mactavish, E. Bockstael, 2000); вдосконалення шляхів попередження інвалідності; нівелювання наслідків інвалідності; визначення напрямів соціальної інтеграції, принципів реалізації прав зазначеної групи громадян та проблем виникнення інвалідності (Г. В. Жигунова, 2010; Н. М. Комарова, Р. Я. Левін, О. В. Вакуленко, 2003; С. П. Миронова, О. О. Завальнюк, 2011; В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна, 2008); заходи, що сприятимуть підвищенню ролі та значення соціально-гуманістичного потенціалу адаптивної фізичної культури та спорту (М. М. Візітей, 2013; В. М. Кряж, З. С. Кряж, 2001; С. Ф. Матвєєв, 2008; В. І. Столяров, 1998–2013); визначальну роль волонтерської діяльності для гуманізації суспільства і розвитку АФК (І. А. Потапова, Г. Р. Джумагалієва, 2012; У. П. Косова, 2012; І. М. Макарова, Є. В. Поступинська, 2012; M. de Moragas, A. Belen Moreno, N. Puig, 2000; D. Haski-Leventhal, 2009; G. Nichols, R. Ralston, 2012); вплив програми «Об'єднаний спорт» на інтеграцію осіб з інвалідністю в повноцінне життя громади та формування гуманістичного підґрунтя розвитку суспільства (Є. В. Гончаренко, 2011; А. В. Передерій, 2010–2013; Г. Росвал, М. Даментко, 2006; К. П. Слинвчук, 2002; Н. Valkova, 1998–2003); основні тенденції та проблеми розвитку АФК в Україні (Г. М. Бойко, 1999–2014; Ю. А. Бріскін, 2003–2010; Є. В. Гончаренко, 2009–2014; Ж. Л. Козіна, 2013–2014; Т. А. Кропивницька, 2007–2015; С. Ф. Матвєєв, 2008–2015; О. О. Павлось, А. В. Передерій, 2012–2013; В. М. Сушкевич, 2013–2014; Р. В. Чудна, 2011); причини та форми стигматизації осіб з інвалідністю та шляхи подолання стереотипів щодо сприйняття цих людей у суспільстві (Л. Ю. Байда, О. Б. Красюкова, 2012; Г. І. Бондаренко, 2007; Г. В. Жигунова, 2010; Є. Р. Ярська-Смірнова, Е. К. Наберушкіна, 2004; В. Link, J. Phelan, 2014);

– автором уперше теоретично обґрунтовано ключові положення концепції впровадження соціально-гуманістичних засад АФК в українському суспільстві, що полягають у розробці стратегії та основних заходів досягнення поставленої мети; визначено соціально-гуманістичні засади АФК в Україні, що реалізуються за чотирима основними напрямками (сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, формування соціального капіталу, гуманізація освітнього процесу та розвиток волонтерського руху), у межах яких описано основні їх складові; встановлено основні напрями реалізації соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в українському суспільстві на підставі аналізу соціальних аспектів взаємовідносин вітчизняної студентської молоді та спортсменів з інвалідністю на прикладі волонтерської діяльності в межах Спеціальних Олімпіад; обґрунтовано визначальні домінанти моделі формування соціального капіталу та сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю шляхом реалізації програми «Об'єднаний спорт»; крізь призму соціально-гуманістичної цінності АФК визначено історичні періоди її розвитку, що обумовлені змінами у ставленні суспільства до осіб з інвалідністю; з урахуванням соціально-економічних, культурних, політичних та інших чинників

виділено періоди розвитку паралімпійського волонтерського руху; означено вплив волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства, підтверджено визначальну роль волонтерської діяльності для розвитку АФК взагалі та адаптивного спорту зокрема; розроблено модель реалізації гуманістично орієнтованих засад в освітньому процесі при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту, що орієнтована на формування сукупності знань, морально-етичних навичок поведінки та націленість на їх реалізацію в процесі різних видів суспільно-корисної діяльності; імплементовано в навчально-виховний процес НУФВСУ основні положення технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту; сформовано механізм побудови гуманістично орієнтованого освітнього процесу в ВНЗ, сутність якого полягає у створенні умов задля формування сукупності моральних якостей студента, що за змістом і суттю є віддзеркаленням рівня загальнолюдської культури педагога і похідною фахової підготовки майбутнього спеціаліста; задля побудови суспільних відносин на гуманістичних засадах запропоновано введення в лексику терміна «особа (спортсмен) з інвалідністю» як уніфікованого поняття для всіх галузей.

Отже, реалізовані дослідження дозволили обґрунтувати низку наукових положень, які забезпечують досягнення важливої наукової проблеми – розробки соціально-гуманістичних засад розвитку АФК в Україні. Переосмислення сутності АФК з акцентом на її гуманістичну спрямованість сприятиме не лише її розвитку, а й зниженню рівня ізоляції осіб з інвалідністю у суспільстві та стане запорукою формування соціального капіталу в нашій державі.

ВИСНОВКИ

1. На підставі комплексного аналізу наукового доробку вітчизняних та зарубіжних авторів, положень міжнародних та національних документів, інформації мережі Інтернет за проблематикою дисертаційного дослідження встановлено, що увагу українських науковців до спектру проблем осіб з інвалідністю переважно зосереджено у медичному, матеріально-технічному, побутовому, правовому та освітньому напрямках. Проте розвиток сучасного суспільства неможливий без зміни стереотипів сприйняття осіб з інвалідністю як людей нижчого гатунку, суспільний тягар. Головною проблемою, що потребує вирішення, є соціальна ізоляція осіб з фізичними, сенсорними та розумовими вадами розвитку. Одним із ефективних шляхів її розв'язання є заняття адаптивною фізичною культурою. Саме тренувальні заняття та змагання здатні не лише підвищити рівень соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, а й позитивно вплинути на соціально-культурний і моральний розвиток суспільства в цілому. Водночас, сьогодні залишаються недостатньо вивченими саме ці питання, що й обумовлює необхідність здійснення комплексного наукового дослідження у напрямі обґрунтування соціально-гуманістичних засад розвитку адаптивної фізичної культури в Україні.

2. Системний аналіз міжнародного та українського законодавства, енциклопедичної літератури, висловлювань науковців, освітян, політиків, представників громадських організацій та інших свідчить про відсутність одностайного тлумачення терміна «інвалід», що викликає суперечності. Результати

дослідження соціально-гуманістичного підґрунтя розвитку адаптивної фізичної культури дають переконливу можливість запропонувати на законодавчому рівні розглянути доцільність впровадження гуманістично орієнтованої дефініції – «особа з інвалідністю» як уніфікованого поняття, що характеризує, перш за все, особистість, яку необхідно інтегрувати в суспільство з подальшою участю у громадському житті нарівні з іншими представниками соціуму.

Орієнтація чинного національного законодавства на міжнародні стандарти формування гуманістично орієнтованого ставлення до всіх громадян, особливо осіб з інвалідністю, зумовлює необхідність затвердження наступних термінів: у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» замінити, із внесенням коректив у характеристику сутності, поняття «спорт інвалідів» на «адаптивний спорт» та «фізкультурно-спортивна реабілітація» на «адаптивна фізична культура».

3. Соціально-гуманістичне підґрунтя розвитку адаптивної фізичної культури забезпечується прийняттям низки міжнародних документів, основні положення яких спрямовані на забезпечення формування толерантного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю та окреслення основних шляхів досягнення зазначеної мети. Соціальна політика української держави також передбачає впровадження низки заходів задля досягнення загальносвітової мети, зокрема: українським законодавством ратифіковано міжнародно-правові документи, переглянуто державні норми проектування та будівництва споруд з урахуванням концепції універсального дизайну, впроваджено інтегроване та інклюзивне навчання осіб з інвалідністю в освітніх закладах, забезпечується подальший розвиток адаптивної фізичної культури і спорту тощо. Реалізація основних положень міжнародних і національних документів в нашій державі неодмінно сприятиме прискоренню темпів соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та досягненню нового якісного рівня їх життя.

4. У ході еволюції ставлення суспільства до осіб з інвалідністю відбувається становлення основних форм їх залучення до освітнього процесу та участі у різних видах адаптивної фізичної культури, що дозволило окреслити основні періоди розвитку адаптивної фізичної культури крізь призму її соціально-гуманістичної цінності: 1. Формування передумов (V ст. до н.е. – початок XVIII ст.); 2. Становлення (XVIII – XIX ст.); 3. Розвиток (XIX – XX ст.), 4. Глобалізація (кінець XX ст. до сьогодення). Кожному із визначених періодів притаманна своя специфіка. Вивчення особливостей історичних відрізків дозволило встановити, що зміна ставлення суспільства до осіб з інвалідністю від агресії та несприйняття до інтеграції та інклюзії сприяла поступовому залученню представників різних нозологічних груп до різноманітних форм навчання та видів адаптивної фізичної культури.

5. Розвиток адаптивного спорту як складової адаптивної фізичної культури починався з локальних змагань, які з часом перетворилися в масштабні міжнародні спортивні заходи для осіб із різними видами інвалідності. Успіх сучасних Дефлімпійських, Паралімпійських ігор та Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад є одночасно і свідомством, і фактором зміни ставлення суспільства до інвалідності. Осіб з інвалідністю слід розглядати не як тягар і додатковий доважок до статті соціальних витрат, а актив суспільства, здатний забезпечити вагомий внесок у його розвиток і процвітання, необхідно лише створити відповідні умови, усуваючи

фізичні та соціальні бар'єри. Змагання, що проводяться в межах адаптивного спорту, сприяють цьому як у напрямі створення безбар'єрного середовища, так і зміни суспільних стереотипів.

Доведено, що популярність адаптивного спорту, його фізичний, соціальний, гуманістичний та економічний потенціал виступають в якості ідеального інструменту для зниження стигми, пов'язаної з інвалідністю, а також сприяють незалежності, розширенню можливостей і повноцінній соціальній інтеграції осіб з інвалідністю.

6. Гуманізація суспільства та розвиток адаптивної фізичної культури значною мірою обумовлені ефективністю діяльності волонтеріата. Саме волонтерський рух, з одного боку, створює умови і можливості його учасникам відчувати себе громадянами, зробивши реальний внесок у розвиток суспільства, а з іншого – дозволяє особам з інвалідністю вести активний спосіб життя (займатися адаптивною фізичною культурою, брати участь у змаганнях, спілкуватися, розвивати свій творчий потенціал тощо), що є найважливішим соціальним чинником, який сприяє ефективній інтеграції цих осіб у суспільство. Результатом аналізу еволюційних змін, що відбулися протягом формування та розвитку спортивного волонтерства, стало виділення періодів розвитку волонтерського руху в олімпійському та паролімпійському спорті, що обумовлені спочатку відокремленими, а нині спільними соціально-економічними та організаційними особливостями реалізації. Зокрема, в олімпійському спорті виділено чотири періоди: 1896–1936; 1948–1980; 1980–1988; з 1992 до сьогодні; в паролімпійському – три: 1952–1959; 1960–1984; з 1988 до сьогодні. Виокремлення зазначених періодів надає можливість оцінити вплив волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства та підтвердити визначальну роль волонтерської діяльності для розвитку адаптивної фізичної культури взагалі та адаптивного спорту зокрема.

7. Результати дослідження спортивного руху Спеціальних Олімпіад дозволяють стверджувати, що сьогодні найбільш активно в його межах розвивається волонтерська програма «Об'єднаний спорт». Її соціально-гуманістична та економічна привабливість та доцільність реалізації обумовлені, головним чином, мобілізацією волонтерів, що сприяє втіленню позитивних змін у життя осіб з інвалідністю. Переваги від участі цих осіб у різноманітних спортивних заходах Спеціальних Олімпіад, зокрема в програмі «Об'єднаний спорт», полягають у прискоренні процесів їх соціальної інтеграції, поліпшенні якості життя, збільшенні відчуття щастя і благополуччя, розвитку дружніх взаємовідносин – все це сприяє формуванню соціального капіталу.

Вивчення особливостей впливу волонтерського руху на рівень гуманізації суспільства та розвиток адаптивної фізичної культури дозволило розробити модель формування соціального капіталу та сприяння соціальній інтеграції на підставі реалізації програми «Об'єднаний спорт», а також сформулювати основні соціально-гуманістичні засади спільної взаєморозвиваючої діяльності осіб з інвалідністю та осіб, які не мають розумових та фізичних вад. У межах наведеної моделі, по-перше, визначено основні елементи, які спроможні налагодити взаєморозуміння та співпрацю зацікавлених сторін, що забезпечить перехід від наміру сприяти зниженню рівня ізоляції осіб з інвалідністю до конкретних дій – досягнення

максимального рівня їх соціальної інтеграції. По-друге, важливим результатом досліджень є те, що в моделі наведено критерії ефективності, за якими можна проаналізувати інші програми з аналогічними цілями, а також визначити напрями, що потребують розвитку та вдосконалення.

8. Прагнення української держави і суспільства до інтеграції в європейське співтовариство створює необхідні передумови для вирішення багатьох об'єктивних потреб людей з інвалідністю. Розглядаючи актуальні проблеми, характерні для життєдіяльності осіб з інвалідністю на сучасному етапі розвитку українського суспільства, встановлено, що незважаючи на значні зусилля державних і громадських організацій у напрямі створення сприятливих умов для соціальної інтеграції зазначеної категорії громадян, на жаль, залишається невирішеною низка питань, які уповільнюють темпи їх реалізації. Заняття адаптивною фізичною культурою є одним із найбільш ефективних засобів досягнення необхідного рівня соціальної інтеграції цієї групи осіб. Аналізуючи проблеми, що виникають у процесі організації занять руховою активністю людей з інвалідністю, відмічено наявність певних суперечностей у розвитку вітчизняного адаптивного спорту: непропорційну увагу з боку керівних структур до розвитку його пара- і дефлімпійського напрямів (спорту вищих досягнень) порівняно з масовим спортом; інформаційно-освітній вакуум у питаннях реалізації права на заняття адаптивною фізичною культурою і їх значущістю для соціальної інтеграції, реабілітації, оздоровлення; невмотивованість осіб з інвалідністю до занять адаптивною фізичною культурою і досягнення високих результатів в адаптивному спорті через обмежену можливість реалізації своїх фізичних, інтелектуальних здібностей в інших сферах діяльності.

9. Важливою проблемою, що негативно впливає на соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю в нашій країні, слід визнати низьку поінформованість суспільства щодо можливостей цієї категорії людей. За результатами анкетування української студентської молоді встановлено, що 71 % респондентів вважають, що особи з інвалідністю не можуть проживати самотійно, а лише в інтернатах чи разом з родинами; освіту вони мають отримувати виключно у спеціальних закладах, про що заявляють 76 % українців попри лише 20 % тих, які вважають можливим навчання учнів з інвалідністю у загальноосвітніх школах. Гуманізація суспільних відносин сприятиме вирішенню наявних проблем цієї категорії осіб і як наслідок – позитивно вплине на інтеграцію їх в українське суспільство.

10. Враховуючи багатовекторність домінант щодо соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури, розроблено концепцію їх впровадження в українському суспільстві, що складається зі стратегії (мети, завдань, умов реалізації), передумов створення, показників ефективності та основних педагогічних заходів досягнення поставленої мети (з'ясування механізму побудови гуманістично орієнтованого освітнього процесу у ВНЗ, обґрунтування стрижневих положень гуманізації навчального процесу при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту, опрацювання технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту). Послідовна реалізація запропонованих заходів забезпечуватиме гуманізацію процесу підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту на підставі формування загальнолюдських цінностей в умовах сучасних тенденцій трансформації вищої освіти і є теоретичним підґрунтям її подальшого

розвитку. Отримані результати сприятимуть осмисленню основних закономірностей розвитку вітчизняної системи освіти в контексті реалізації гуманістично орієнтованого навчально-виховного процесу, що приведе до вдосконалення освіти й фізичної культури і спорту як важливих складових розвитку суспільства.

11. У результаті впровадження розробленої концепції та імплементації її основних положень в навчально-виховний процес НУФВСУ відбулися зміни у структурі та змісті професійної підготовки студентів на підставі розробки навчально-методичного комплексу з впровадження дисципліни «Адаптивний спорт» в нормативну частину галузевого стандарту підготовки бакалаврів за напрямом підготовки «Спорт»; формування компетентностей бакалаврів зі спеціальності «Спорт» для роботи зі спортсменами з інвалідністю; вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін спортивно-педагогічних кафедр та спеціальних дисциплін теоретичних кафедр шляхом включення модулів з питань фізкультурно-спортивної роботи зі спортсменами з інвалідністю. Впроваджені структурні перетворення забезпечують підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів шляхом формування знань, умінь, навичок, компетентностей; соціально-гуманістичних цінностей, духовно-морального, інтелектуального розвитку; професійно значущих рис особистості, необхідних для успішного розв'язання завдань сфери фізичної культури і спорту.

Висновки та запропоновані рекомендації не є беззаперечними і остаточними, проте їх врахування в діяльності громадських організацій, органів державного управління, вищих навчальних закладів під час аналізу та розробки напрямів удосконалення освіти й фізичної культури і спорту дозволить підвищити їх роль у вирішенні проблем соціально-економічного зростання країни, наповнити проведені перетворення гуманістичним змістом та створити підґрунтя їх подальшого розвитку.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні [Текст] : монографія / І. О. Когут. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 284 с.
2. Матвеев С. Адаптивний спорт и олимпийское движение / С. Матвеев, И. Когут, Л. Шульга // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 9–14. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України.
3. Матвеев С. Дисципліна «Спорт інвалідів» у структурі фахової підготовки студентів НУФВСУ / Сергій Матвеев, Ірина Когут, Людмила Шульга // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 3–5. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.
4. Бріскін Ю. Тренувальні програми Спеціальних Олімпіад / Юрій Бріскін, Аліна Передерій, Ірина Когут // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 1. – С. 13–16. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

5. Когут И. А. Социальная адаптация детей групп риска – одна из задач олимпийского образования / И. А. Когут, С. Ф. Матвеев, Т. А. Кропивницкая // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 145–152. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України.

6. Когут І. О. Державна підтримка спорту інвалідів в Україні / І. О. Когут, Т. А. Кропивницька // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Львів, 2007. – Вип. 11, т. 5. – С. 167–172. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

7. Когут І. О. Морально-етичні аспекти в спорті інвалідів / І. О. Когут, Є. В. Гончаренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2007. – № 11. – С. 28–30. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України.

8. Проблема гуманізму в сучасному спорті / Сергій Матвеев, Лідія Радченко, Ірина Когут, Тарас Данько // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 33–37. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

9. Матвеев С. Ф. Соціальні аспекти волонтерського руху: минуле та сьогодення / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко // Вісник Запорізького національного університету Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. – 2010. – № 1 (3). – С. 161–165. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

10. Гончаренко Є. В. Дидактика тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку / Є. В. Гончаренко, І. О. Когут // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. – № 3. – С. 31–34. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

11. Совершенствование научной деятельности в системе подготовки кадров по специальности «олимпийский и профессиональный спорт» / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, И. А. Когут, Т. А. Кропивницкая // Наука в олимпийском спорте. – 2010. – № 2. – С. 134–141. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

12. Когут І. Перспективи наукових досліджень у спорті людей із відхиленнями розумового розвитку / Ірина Когут, Євген Гончаренко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2011. – № 1. – С. 19–23. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України.

13. Матвеев С. Ф. Волонтерское движение в спорте: проблемы и перспективы / С. Ф. Матвеев, И. А. Когут, Е. В. Гончаренко // Наука в олимпийском спорте. – 2011. –

№ 2. – С. 111–121. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України.

14. Круцевич Т. Ю. Исторические предпосылки возникновения и развития адаптивного спорта / Т. Ю. Круцевич, И. А. Когут // Теория и методика физической культуры. – Казахстан : Алишер, 2013. – № 2. – С. 8–13. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Видання включено до переліку наукових видань ВАК МОН Республіки Казахстан.

15. Когут И. А. Общетеоретические аспекты адаптивной физической культуры / И. А. Когут // Ульяновский медико-педагогический журнал. – Ульяновский государственный университет, 2013. – № 2. – С. 40–45. Видання включено до переліку наукових видань ВАК МОН Російської Федерації.

16. Особливості виникнення нових форм рухової активності / Матвеев С. Ф., Борисова О. В., Когут І. О. [та ін.] // Фізична активність, здоров'я і спорт. – Львів, 2013. – № 2 (12). – С. 3–10. *Особистим внеском здобувача є виявлення проблеми, проведення досліджень та формулювання висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

17. Когут І. Особливості соціальної інтеграції спортсменів Спеціальних Олімпіад в українському суспільстві / Ірина Когут, Сергій Применко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2013. – № 1. – С. 109–113. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

18. Когут І. Традиційні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти різних країн світу / Ірина Когут, Вікторія Маринич, // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2013. – № 2. – С. 81–86. *Особистим внеском здобувача є виявлення проблеми та формулювання висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

19. Круцевич Т. Ю. Передумови виникнення та розвитку адаптивного спорту / Т. Ю. Круцевич, І. О. Когут // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад.: А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк, 2013. – № 1 (21). – С. 336–343. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародних наукометричних баз: IndexCopernicus; Polska Bibliografia Naukowa.

20. Когут І. Базові положення соціально-гуманістичної спрямованості адаптивної фізичної культури/ Ірина Когут // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2013. – № 3. – С. 58–63. Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

21. Когут І. Волонтерська програма Спеціальних Олімпіад «Об'єднаний спорт» як чинник соціальної адаптації осіб з відхиленнями розумового розвитку / Ірина Когут, Євген Гончаренко // Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – № 1 (10). – С. 196–200. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України.

22. Когут І. Гуманізація освіти та суспільства як передумова формування теорії адаптивної фізичної культури / Ірина Когут // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 32–36. Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

23. Когут І. Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю та роль адаптивної фізичної культури в її реалізації / Ірина Когут // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2014. – № 4. – С. 61–66. Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

24. Круцевич Т. Ю. Соціальні аспекти відносин української молоді та спортсменів Спеціальних Олімпіад / Т. Ю. Круцевич, І. О. Когут, С. П. Применко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад.: А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк, 2014. – № 2 (26). – С. 5–10. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародних наукометричних баз: IndexCopernicus; Polska Bibliografia Naukowa.

25. Когут І. О. Соціальні аспекти навчально-тренувальної діяльності футболістів Спеціальних Олімпіад в Україні / І. О. Когут, М. А. Ярмоленко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 2 (46) – С. 85–90. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародних наукометричних баз: IndexCopernicus; WorldCat; DOAJ; Google Scholar; General Impact Factor (GIF); Universal Impact Factor; PBN.

26. Когут І. Роль волонтерської програми Спеціальної Олімпіади «Об'єднаний спорт» у формуванні соціального капіталу / Ірина Когут, Євген Гончаренко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2015. – № 1. – С. 99–104. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Фахове видання України. Видання включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus.

Опубліковані праці апробаційного характеру

27. Когут І. Роль держави у розвитку фізичної культури та спорту осіб з особливими потребами / Ірина Когут // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фізичного виховання і спорту та фізичної реабілітації неповносправних. – Львів : Ахіл, 2003. – Вип.1. – С. 50–53.

28. Когут І. А. Спорт інвалідів в системі олімпійського образования України / І. А. Когут, С. Ф. Матвеев // Актуальные проблемы здорового образа жизни в современном обществе: Материалы международной научно-практической конференции. – Минск : БГАФК, 2003. – С. 247–248. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

29. Когут І. Организационные аспекты формирования учебной дисциплины «Спорт инвалидов» / Ірина Когут, Сергей Матвеев // «Perspective moderne ale impactului societății contemporane asupra educației fizice sportului : Materiale conferinței științifice internaționale.– Кишинев, 2006. – С. 135–138. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

30. Когут И. А. Этические нормы общения с людьми, имеющими отклонения в развитии, на тренировочных занятиях / И. А. Когут // *Материалы XI Междунар. конгр. «Современный олимпийский спорт и спорт для всех»*, 10–12 окт. 2007 г. / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко. – Минск : БГУФК, 2007. – Ч. 1. – С. 351–353. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

31. Когут И. А. Паралимпийский спорт в Украине: проблемы и перспективы развития / И. А. Когут // *Материалы Междунар. науч.-практ. конф. С/ПНИИ «Современные проблемы физической культуры и спорта»* : сб. ст. – СПб., 2008. – С. 37–39.

32. Когут И. А. Гуманистический компонент спортивной работы с инвалидами / И. А. Когут, С. Ф. Матвеев // *Материалы XII Междунар. конгр. «Современный олимпийский и паралимпийский спорт и спорт для всех»*. – М. : МУФК, 2008. – С. 35–36. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

33. Когут И. А. Особенности спортивной работы с социально-неблагополучными категориями детей / И. А. Когут // *Материалы XII Междунар. конгр. «Современный олимпийский и паралимпийский спорт и спорт для всех»*. – М. : МУФК, 2008. – С. 127–128.

34. Когут И. А. Гуманистическая направленность спортивной работы с инвалидами / И. А. Когут // *Актуальные проблемы теории и методики физической культуры, спорта и туризма : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых, (4–5 июня 2008 г., Минск)*. – Минск : ГУФК, 2008. – С. 457–459.

35. Когут И. А. Образование спортсменов-инвалидов как фактор социальной адаптации / И. А. Когут, Д. С. Полозова // *Актуальные проблемы теории и методики физической культуры, спорта и туризма : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых, (4–5 июня 2008 г., Минск)*. – Минск : ГУФК, 2008. – С. 459–462. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

36. Когут И. А. Роль Специальной Олимпиады в социальной интеграции лиц с инвалидностью / И. А. Когут, Л. А. Карпенко // *Материалы Междунар. науч. конгр. «Стратегия развития спорта для всех и законодательных основ физической культуры и спорта в странах СНГ»*. – Кишинев, 2008. – С. 486–488. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

37. Матвеев С. Ф. Морально-этические проблемы современного спорта / С. Ф. Матвеев, Л. А. Радченко, И. А. Когут // *Материалы Междунар. науч. конгр. «Стратегия развития спорта для всех и законодательных основ физической культуры и спорта в странах СНГ»*. – Кишинев, 2008. – С. 601–604. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

38. Матвеев С. Ф. Гуманизм в современном спорте: проблемы и пути решения / С. Ф. Матвеев, И. А. Когут, Л. А. Радченко // *Материалы III науч.-практ. конф. «Развитие физической культуры и спорта в контексте самореализации человека в современных социально-экономических условиях»*. – Липецк : ГУ ИАЦ РФКиС ЛО,

2008. – С. 43–47. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

39. Когут И. А. Перспективы научных исследований в специально-олимпийском движении / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко // Материалы XI Междунар. научной сессии по итогам НИР за 2009 год «Лечебная адаптивная физическая культура сегодня – от восстановления функций к здоровому образу жизни», (Минск, 15–16 апр. 2010 г.) / ред. кол. : М. Е. Корбинский (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУФК, 2010. – С. 275–278. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

40. Гончаренко Е. В. Занятия адаптивной физической культурой как фактор формирования здоровья и социальной адаптации лиц с отклонениями умственного развития / Е. В. Гончаренко, И. А. Когут // Актуальные проблемы физической культуры и спорта : сб. науч. ст. / под ред. Г. Л. Драндрова. – Чебоксары : Чуваш. гос. пед. ун-т, 2010. – С. 363–366. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

41. Когут И. А. Роль волонтерского движения в современном спорте / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко // Материалы XII Междунар. науч. сессии по итогам НИР за 2010 год «Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре, спорту и туризму». – Минск, 2011. – С. 44–47. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

42. Когут И. А. Исторические аспекты развития регби на колясках / И. А. Когут, В. А. Полюхович // Материалы междунар. конф. «*Probleme actuale ale teoriei și practicii culturii fizice*». – Кишинев, 2012. – С. 560–565. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

43. Когут И. А. Сущность социально-ориентированной работы с инвалидами / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко, С. П. Применко // Материалы Междунар. науч.-практ. конф. «Молодые ученые – науке о физической культуре и спорте» – Череповец, 2012. – С. 75–77. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

44. Когут И. А. Волонтерское движение в адаптивном спорте / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко, А. Н. Улан // Материалы Междунар. конф. «*Probleme actuale ale teoriei și practicii culturii fizice*». – Кишинев, 2012. – С. 459–464. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

45. Когут И. А. Адаптивный спорт: состояние и перспективы развития в Украине / И. А. Когут, А. Д. Хасая // Материалы Междунар. конф. «*Probleme actuale ale teoriei și practicii culturii fizice*». – Кишинев, 2012. – С. 286–292. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

46. Когут И. А. Особенности развития регби на колясках в Украине / И. А. Когут, В. А. Полюхович // Материалы Всерос. с междунар. участием электронной науч. конф. «Физическая культура, спорт как социальные феномены общества: ретроспектива, реальность и будущее». – Иркутск : ФГБОУ НИ ИрГТУ, 2013. – Т. 1. – 132–136. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

47. Когут И. А. Особенности классификации фехтовальщиков на колясках в паралимпийском спорте / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко, А. Б. Гриценко // Материалы междунар. науч. конф. «Актуальные проблемы в теории и практике физической культуры». – Кишинев : Государственный университет физического воспитания и спорта, 2013. – С. 229–235. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

48. Когут И. А. Роль и место адаптивного волейбола в социальной интеграции лиц с особыми потребностями и гуманизации общества в Украине / И. А. Когут, В. П. Дидух // Физическая культура, спорт как социальные феномены общества: ретроспектива, реальность и будущее : Материалы Всерос. с междунар. участием электронной науч. конф. – Иркутск : ФГБОУ НИ ИрГТУ, 2013. – Т. 2. – С. 282–288. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

49. Когут И. А. Возникновение и развитие адаптивного спорта / И. А. Когут // Актуальные проблемы физической культуры и спорта : сб. науч. ст. / под ред. Г. Л. Драндрова. – Чебоксары : Чуваш. гос. пед. ун-т, 2013. – Вып.4. – С. 215–219.

50. Когут И.А. Теоретические положения адаптивной физической культуры / И.А. Когут // Материалы Междунар. конф. «*Probleme actuale privind perfectionarea sistemului de invatamint in domeniul culturii fizice*». – Кишинев : Editura USEFS, 2013. – С. 341–343.

51. Когут И. Морально-этические проблемы паралимпийского спорта / Ирина Когут, Сергей Матвеев, Татьяна Кропивницкая // Материалы междунар. науч. конф. «Актуальные проблемы совершенствования системы образования в области физической культуры». – Chisinau : USEFS, 2014. – С. 590–593. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

52. Адаптивный спорт: предпосылки возникновения и противоречия в функционировании / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, И. А. Когут, Т. А. Кропивницкая // Материалы XVII Междунар. науч. конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех». – Алматы : КазАСТ, 2014. – Т. 3. – С. 364–367. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

53. Когут И. А. Проблема допинга в паралимпийском спорте / И. А. Когут, Т. А. Кропивницкая // Молодая спортивная наука Белоруси: материалы Междунар. науч.-практ. конф., (Минск, 8–10 апр. 2014 г.) / Белорус. гос. ун-т физ. культуры. – Минск : БГУФК, 2014. – Ч. 1. – С. 92–95. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

54. Когут И. А. Состояние и перспективы развития паралимпийского спорта в современных социально-экономических условиях в мире и Украине / И. А. Когут, А. Б. Гриценко // Conferinta stiintifica international «Probleme actuale ale teoriei si practicii culturii fizice», Ed. a 18-a, 16—17 mai 2014, Chisinau / col. red.: Danail Sergiu (red. resp.) [et al.]. – Chisinau : USEFS, 2014. – С. 210–216. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

55. Когут И. А. Методические основы проведения тренировочных занятий со спортсменами с отклонениями умственного развития / И. А. Когут, Е. В. Гончаренко

// Материалы междунар. науч.-практ. конф. «Современные тенденции развития массового спорта: проблемы и пути решения» / ред. кол.: Е. Б. Канагатов (гл. ред.) [и др.]. – Астана, 2014. – С. 89–93. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

56. Когут И. А. Социально-педагогические аспекты решения проблемы допинга в паралимпийском спорте / И. А. Когут, А. С. Самарская, С. В. Ильчук // Спорт та сучасне суспільство : зб. наук. пр. молодих вчених / НУФВСУ. – К. : Інтер Сервіс, 2014. – С. 6–11. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

57. Когут И. А. Особенности подготовки волонтеров к зимним Олимпийским и Паралимпийским играм «Сочи – 2014» / И. А. Когут, А. Д. Хасая // Спорт та сучасне суспільство : зб. наук. пр. молодих вчених / НУФВСУ. – К. : Інтер Сервіс, 2014. – С. 17–22. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

58. Когут И. А. Исторические аспекты развития волонтерства в паралимпийском спорте / И. А. Когут, А. Д. Хасая // Материалы XVII Междунар. науч. конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех». – Алматы : КазАСТ, 2014. – Т. 3. – С. 354–357. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

59. Організаційно-методичні засади підготовки спеціалістів на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» зі спеціальності «Олімпійський та професійний спорт» : метод. рек. / С. Ф. Матвеев, В. Ф. Бойко, О. В. Борисова, І. О. Когут [та ін.]. – К. : ВЦП «Експрес», 2006. – 72 с. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

60. Радченко Л. А. Проблема этики в современном олимпийском спорте / Л. А. Радченко, С. Ф. Матвеев, И. А. Когут // Наука в олимпийском спорте. – К. : Олімпійська література, 2007. – № 2. – С. 126–132. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

61. Маринич В. Л. Специфика физкультурно-оздоровительной работы в учреждениях дополнительного образования детей / В. Л. Маринич, И. А. Когут // Теория и методика физической культуры. – Казахстан : Алишер, 2013. – № 3. – С. 48–56. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.* Видання включено до переліку наукових видань ВАК МОН Республіки Казахстан.

62. Неолимпийский спорт: проблемы и перспективы развития / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, И. А. Когут // Теория и методика физической культуры. – Казахстан : Алишер. – 2014. – № 2. – С. 17–25. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.* Видання включено до переліку наукових видань ВАК МОН Республіки Казахстан.

Посібники

63. Unified gives us a chance. An evaluation of Special Olympics Youth Unified Sports Programme in Europe/Eurasia / [Irina Kogut, Evgeniy Goncharenko at. al.] –

Ireland : University of Ulster, 2010. – 96 p. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні особливостей соціальної інтеграції осіб з інвалідністю в Україні.*

64. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту з Грифом МОН] / [С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.] – К. : Асконіт, 2011. – 250 с. (гриф МОН України (лист № 1.4/18–Г–80 від 10.01.09)). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні основних аспектів виникнення та функціонування адаптивного спорту в світі та Україні.*

65. Матвеев С. Ф. Методичні умови проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку (для тренерів, волонтерів, батьків спортсменів Спеціальної Олімпіади України) / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко // Методичні рекомендації. – К. : Аконіт, – 2011. – 31 с. *Особистий внесок здобувача полягає у з'ясуванні загальних основ побудови тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку.*

66. Навчальна програма з дисципліни «Адаптивний спорт»: 6.010202 «Спорт» / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, О. В. Борисова [та ін.] ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2012. – 20 с. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні соціально-гуманістичних засад розвитку адаптивного спорту.*

67. Матвеев С. Ф. Педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають вади розумового розвитку : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. вих. і спорту / [С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко]. – К. : ТОВ «Інтерсервіс», 2013. – 122 с. (гриф МОН, МС України (лист № 1/11 – 181/4 від 21.11.12)). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні загальних положень щодо побудови тренувального процесу спортсменів з відхиленнями розумового розвитку.*

68. Навчально-наочний посібник з дисципліни «Олімпійський спорт» : навч.-наочн. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. вих. і спорту / [С. Ф. Матвеев, Л. О. Радченко, О. В. Борисова, І. О. Когут та ін.] – К. : ТОВ «Інтерсервіс», 2012. – 183 с. *Особистий внесок здобувача полягає в характеристиці основних періодів розвитку олімпійського спорту в світі та Україні.*

69. Матвеев С. Ф. Організаційні та методичні умови проведення тренувальних занять зі спортсменами Спеціальних Олімпіад: метод. рекомендації для студ. вищих навч. закладів фіз. вих. і спорту / [С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко]. – К. : ТОВ «Інтерсервіс», 2013. – 40 с. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні рекомендацій щодо побудови тренувального процесу спортсменів Спеціальних Олімпіад.*

70. Полюхович В. О. Організаційні засади проведення змагань з регбі на візках : метод. посіб. / В. О. Полюхович, І. О. Когут. – Рівне : «Подворське», 2013. – 89 с. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

71. Зенкова А. М. Організаційні основи проведення змагань у сучасних умовах (на прикладі легкої атлетики) : метод. посіб. / А. М. Зенкова, І. О. Когут. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 70 с. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

72. Навчальна програма з дисципліни «Адаптивний спорт»: 6.010202 «Спорт», 6.010203 «Здоров'я людини» / І. О. Когут ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2013. – 10 с.

73. Навчальна програма «Неолімпійський спорт» для студентів за напрямами підготовки 6.010201 Фізичне виховання, 6.010202 Спорт, 6.010203 Здоров'я людини / [Матвеев С. Ф., Борисова О. В., Когут І. О. та ін.]. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2013. – 10 с. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі розвитку Всесвітніх ігор.*

74. Навчальна програма з дисципліни «Організаційні аспекти сучасного спорту»: 8.01020201 / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, І. О. Когут [та ін.] ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2013. – 11 с. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні соціально-гуманістичних засад розвитку сучасного спорту.*

75. Навчальна програма з дисципліни «Технологія наукових досліджень у спорті»: 8.01020201 / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, І. О. Когут [та ін.] ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2013. – 11 с. *Особистий внесок здобувача полягає в окресленні основних вимог до підготовки магістерських дипломних робіт.*

76. Навчальна програма з дисципліни «Магістерська практика»: 8.01020201 / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, І. О. Когут [та ін.] ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К. : СПД Андрієвська Л. В., 2013. – 12 с. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні об'єктів практики, що забезпечують формування гуманістично орієнтованих навичок студентів.*

77. Адаптивний спорт : [навчально-наочний посібник для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту] / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, О. В. Борисова [та ін.]. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 116 с. (гриф МОН України (лист № 1/11 – 11820 від 22.07.13)). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні загальних основ функціонування адаптивного спорту на міжнародному та національному рівні.*

78. Навчально-наочний посібник з дисципліни «Професійний спорт» / [Матвеев С. Ф., Борисова О. В., Когут І. О., Кропивницька Т. А., Данько Т. Г.] – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 111 с. (гриф МОН України (лист № 1/11 – 12920 від 13.08.13)). *Особистий внесок здобувача полягає в характеристиці правових засад розвитку сучасного спорту.*

79. Олимпийский спорт: учебно-методическое пособие для студентов вузов / [В. Н. Платонов, М. М. Булатова, Ю. П. Мичуда, С. Ф. Матвеев, Л. А. Драгунов, О. В. Борисова, И. А. Когут, Л. А. Радченко, Т. А. Кропивницкая, В. В. Томашевский] – К. : НУФВСУ, изд-во «Олимпийская литература», 2014. – 176 с. (гриф МОН України (лист № 1/11 – 17533 від 12.11.12)). *Особистий внесок здобувача полягає в формуванні методичного супроводу для забезпечення викладання дисципліни «Олімпійський спорт».*

80. Організаційні аспекти сучасного спорту : [навч.-наочний посіб.] / С. Ф. Матвеев, Т. А. Кропивницька, О. В. Борисова, І. О. Когут, Т. Г. Данько. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 107 с. (гриф МОН України (лист № 1/11 – 12919 від 13.08.13)). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні соціально-гуманістичних засад розвитку сучасного спорту.*

АНОТАЦІЇ

Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2015.

У дисертації визначено соціально-гуманістичні засади адаптивної фізичної культури в Україні, що реалізуються за чотирма основними напрямками: сприяння соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, формування соціального капіталу, гуманізація освітнього процесу та розвиток волонтерського руху.

Окреслено ключові положення концепції впровадження соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури в українському суспільстві, що полягають у розробці стратегії (мети, завдань, умов реалізації), визначенні передумов її створення та основних педагогічних заходів досягнення поставленої мети. Розроблено технологію формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту.

Ключові слова: адаптивна фізична культура, адаптивний спорт, соціально-гуманістичні засади, особи з інвалідністю, соціальна інтеграція, гуманізація суспільства.

Когут И. А. Социально-гуманистические основы развития адаптивной физической культуры в Украине (на материале адаптивного спорта). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2015.

В диссертации определены социально-гуманистические основы адаптивной физической культуры в Украине, реализуемые в четырех основных направлениях: содействие социальной интеграции лиц с инвалидностью, формирование социального капитала, гуманизация образовательного процесса и развитии волонтерского движения, в рамках которых описаны основные их составляющие.

Определены ключевые положения концепции внедрения социально-гуманистических основ адаптивной физической культуры в украинском обществе, заключающиеся в разработке стратегии (цели, задач, условий реализации), определении предпосылок ее создания, показателей эффективности и основных педагогических мероприятий достижения поставленной цели (определение механизма построения гуманистически ориентированного образовательного процесса в вузе, обоснование стержневых положений гуманизации учебного процесса при подготовке специалистов сферы физической культуры и спорта, создание технологии формирования гуманистически ориентированного специалиста сферы физической культуры и спорта).

Установлены основные направления реализации социально-гуманистических основ развития адаптивной физической культуры в украинском обществе на основе

анализа социальных аспектов взаимоотношений отечественной студенческой молодежи и спортсменов с инвалидностью на примере волонтерской деятельности в рамках Специальных Олимпиад.

На основе историко-теоретического анализа возникновения и становления адаптивной физической культуры, сквозь призму социально-гуманистической ценности, определены исторические периоды ее развития, обусловленные изменениями в отношении общества к лицам с инвалидностью.

Выделены периоды развития паралимпийского волонтерского движения с учетом социально-экономических, культурных, политических и других факторов. Обозначено влияние волонтерского движения на уровень гуманизации общества, подтверждено определяющую роль волонтерской деятельности для развития адаптивной физической культуры вообще и адаптивного спорта в частности.

Разработана модель реализации гуманистически ориентированных основ в образовательном процессе при подготовке специалистов сферы физической культуры и спорта, состоящая из цели, содержания дисциплин, педагогических условий, составляющих процесса подготовки и ориентирована на формирование совокупности знаний, морально-этических навыков поведения и нацеленность на их реализацию в процессе тренировочных занятий, соревнований и других видов общественно-полезной деятельности.

Имплементированы в учебно-воспитательный процесс Национального университета физического воспитания и спорта Украины основные положения технологии формирования гуманистически ориентированного специалиста сферы физической культуры и спорта, предусматривающие поступательные изменения в структуре и содержании профессиональной подготовки специалистов, в соотношении между существующими структурами образовательного процесса и разработку модели профессионально важных качеств деятельности гуманистически ориентированного специалиста сферы физической культуры и спорта.

Обосновано введение в научную, законодательную и общественную лексику термина «личность (спортсмен) с инвалидностью» как унифицированного понятия для всех отраслей, что способствует построению общественных отношений на гуманистической основе.

Получили дальнейшее развитие мероприятия, способствующие повышению роли и значения социально-гуманистического потенциала адаптивной физической культуры путем накопления совокупности социокультурных, физических, экономических и других ресурсов различных видов двигательной активности, которые позволяют людям с инвалидностью успешно интегрироваться в общество; ключевые причины и формы стигматизации лиц с инвалидностью и пути преодоления стереотипов их восприятия людьми без отклонений в развитии в процессе совместных занятий в рамках адаптивной физической культуры.

Усовершенствовано понятийный аппарат сферы физической культуры и спорта с учетом международных стандартов построения национального законодательства на основе толерантного отношения к людям с инвалидностью, а именно: предложено внесение в Закон Украины «О физической культуре и спорте» терминов «адаптивный спорт» вместо «спорт инвалидов» и «адаптивная физическая культура» вместо «физкультурно-спортивная реабилитация».

Ключевые слова: адаптивная физическая культура, адаптивный спорт, социально-гуманистические основы, люди с инвалидностью, социальная интеграция, гуманизация общества.

Kogut I. O. Socio-humanistic principles of adaptive physical culture in Ukraine (on the basis of adaptive sports). – On the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Science in Physical Education and Sport, specialty 24.00.02 – physical culture, physical education of different groups. – National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2015.

Dissertation defines socio-humanistic principles of adaptive physical culture in Ukraine implemented in four main areas: promoting social integration of persons with disabilities, formation of social capital, humanization of the educational process and development of volunteerism.

Outlined main ideas of the concept of implementation of socio-humanistic principles of adaptive physical culture in Ukrainian society that consist in preparation of the strategy (goals, objectives, conditions of realization), determining the prerequisites of its creation and basic pedagogical measures to achieve this goal. Technology of creating humanistically oriented specialists of physical culture and sports sphere is developed.

Keywords: adaptive physical culture, adaptive sports, socio-humanistic principles, persons with disabilities, social integration, humanization of society.

Підписано до друку 29.01.2016 р. Формат 60x90/16.

Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.

Тираж 100. Зам. 11.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
 Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
 м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
 200-87-15, 050-525-88-77
 E-mail: nsvit23@ukr.net
 Сайт: nsvit.cc.ua